

Motiv majke kroz svjetsku i hrvatsku povijest umjetnosti

Mrkušić, Tea

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:369856>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-10**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

TEA MRKUŠIĆ

MOTIV MAJKE KROZ SVJETSKU I HRVATSKU POVIJEST UMJETNOSTI

Diplomski rad

Pula, rujan, 2022.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

TEA MRKUŠIĆ

MOTIV MAJKE KROZ SVJETSKU I HRVATSKU POVIJEST UMJETNOSTI

Diplomski rad

JMBAG: 0303048099, redovita studentica

Studijski smjer: Učiteljski studij

Predmet: Likovna kultura

Znanstveno područje: Umjetničko područje

Znanstveno polje: Likovna umjetnost

Znanstvena grana: Likovna pedagogija

Mentor: doc. art. dr. phil. Aleksandra Rotar

Pula, rujan, 2022.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Tea Mrkušić, kandidatkinja za magistru primarnog obrazovanja ovime izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Diplomskog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Studentica

U Puli, _____, 2022. godine

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, Tea Mrkušić dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj diplomski rad pod nazivom Motiv majke kroz svjetsku i hrvatsku povijest umjetnosti koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama. Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____, 2022.

Potpis

Sadržaj

Uvod.....	2
1. Prapovijest.....	3
2. Stari vijek.....	10
2.1. Mezopotamija.....	12
2.2. Egipat	13
2.3. Grčka	17
2.4. Etruščani.....	24
2.5. Rim.....	26
2.6. Ranokršćanska umjetnost	32
3. Srednji vijek	34
3.1. Bizant	36
3.2. Romanika	42
3.3. Gotika.....	47
4. Novi vijek.....	68
4.1. Renesansa	68
4.2. Manirizam	103
4.3. Barok i rokoko	105
4.4. Klasicizam	112
4.5. Romantizam	114
4.6. Realizam.....	118
4.7. Impresionizam	120
4.8. Postimpresionizam.....	126
4.9. Secesija.....	128
5. 20. i 21. stoljeće	134
Literatura:	139
Internet stranice:	141
Popis primjera:	148
Sažetak.....	161
Summary.....	162

Uvod

Motiv majke se pojavljuje u svim umjetničkim razdobljima kroz povijest te je on jedan od češćih motiva umjetničkog stvaralaštva. Žene su često bile veličane kao majke. Nekad se vjerovalo su one božanska bića s moći rađanja. Kod Etruščana su bile ravnopravne s muškarcima. Naknadno su izgubile svaku društvenu ulogu osim rađanja djece. U Grčkoj i Rimu žene su bile izrazito podcijenjene. One koje su bile supruge vladara su kao takve su imale veće moći od žena nižih staleža. U Sparti su za razliku od ostalih grčkih gradova imale pravo na posjed i nešto veću slobodu kretanja. Neke žene poput kraljice Hatšepsut i Kleopatre su vladale samostalno dok su druge bile robinje. Bizantska carica Teodora se izborila za donošenje zakona koji ženama daju pravo na imovinu, nasljeđivanje i razvod. U srednjem vijeku Crkva je imala veliku ulogu u svakodnevnom životu zbog čega se motiv majke – Bogorodice često pojavljivao. „Običnim” ženama je za vrijeme srednjeg vijeka bila propisana šutnja i podložnost muškarcu te im je bilo oduzeto pravo biranja supružnika i pravo na razvod dok je muškarcu ono ostalo. Žene su bile isključene iz javnih djelatnosti te se njihova uloga svodila na odgoj i upravljanje kućom (Matotek, 2010).

U nastavku se govori o razvoju motiva majke i žene kroz povijest te se analiziraju djela svjetskih i hrvatskih umjetnika. Ovaj rad predstavlja pregled kroz umjetnička i povijesna razdoblja od prapovijesti do suvremenog doba.

1. Prapovijest

Prapovijest je razdoblje koje započinje prvom pojavom čovjeka te traje sve do pojave pisma. Prvi pisani izvori se na različitim prostorima javljaju u različitom vremenu te zbog toga granica između prapovijesti i povijesti nije na svim područjima ista. Prapovijest se dijeli na starije, srednje i mlađe kameno doba, bakreno doba, brončano doba te starije i mlađe željezno doba s obzirom na izradu oružja, oruđa, keramika, nakita te ostalih rukotvorina (Hrvatska enciklopedija).

Čovjekovo likovno izražavanje započinje već u prapovijesno doba (Janson i Janson, 2013). Umjetnost u prapovijesti ima religijsku i estetsku narav. Prvo se javljaju slikarstvo i skulptura, a potom i arhitektura. Razvija se spiljska umjetnost, umjetnost izrade figurica, odjeće i dekorativnih predmeta. Umjetnost u doba prapovijesti predstavlja odraz stvarnosti, a karakterizira ju iteracija istog motiva. U spiljskoj umjetnosti, glavnu ulogu uglavnom ima muškarac kao lovac dok u plastici prevladavaju figurice žene kao simbola plodnosti. Osim ljudi, česti motiv u starijem kamenom dobu je motiv životinje. Prikazi iz srednjeg kamenog doba su uglavnom monokromatski. Životinje se prikazuju realistično dok se kod prikaza čovjeka javlja stilizacija (Bolčević, 2016). U srednjem kamenom dobu se po prvi put javlja kompozicija koja je stvorena iz potrebe prikazivanja organiziranog lova. U mlađem kamenom dobu čovjek postaje stočar i zemljoradnik te gradi nastambe koje zajedno tvore naselje; razvoj i nastanak agrikulture. Za mlađe kameno doba važna je pojava lončarstva. Stvaraju se lončarski predmeti te kultne posude koje su bile detaljno ukrašene geometrijskim oblicima. Tu se očituje pojava apstrakcije. Javljaju se ornamenti – ponavljajuće prikazivanje istih ili sličnih oblika. U bakrenom dobu se javlja oruđe, oružje i nakit izrađen od bakra. Pojavljuje se nova procedura izrade predmeta; lijevanje bakra u kalupe što dovodi do većeg broja istih predmeta. Značajne su bogato dekorirane keramičke posude. Brončano doba je karakteristično po izradi oružja, oruđa, nakita i posuda od bronce. Valja spomenuti i pojavu maskiranih ljudi tj. ljudi sa životinjskim dijelovima tijela što je moguće da je imalo ključnu ulogu u stvaranju antičkih mitova. U željeznom dobu, ulogu bakra preuzima željezo. Oružje je ukazivalo na vladajuće klase (Bolčević, 2016).

Žene su u prapovijesti živjele znatno kraće no danas. U svom životu razvile su veliki raspon vještina kao što su sakupljanje hrane, skrb o djeci, kožarstvo,

kuhanje, lončarstvo, oblikovanje nakita, podizanje skloništa, izrada oruđa, uporaba biljaka za medicinske svrhe... U obiteljskom životu ženina uloga je, osim skrbi za djecu, i dijeljenje hrane u plemenu. U prapovijesti su žene bile znatno manje socijalno potlačene nego u kasnijim razdobljima, posebice od početka starog vijeka.

Matotek navodi kako je u prapovijesti jednakost žene i muškarca naglašena: „Od samog početka uloga prvih žena bila je veća, a njihov doprinos ljudskoj evoluciji važniji nego što je ikada prihvaćeno” (Matotek, 2010). Žene su zbog majčinske uloge bile i štovane: „U prapovijesti je zastupljen matrijarhat, žena se štuje kao majka” (Jakubin, 2007).

Willendorfska Venera je skulptura isklesana iz vapnenca. Autor svodi ženske oblike na osnovne, ne pridaje važnost crtama lica te su reproduktivna svojstva naglašena. Ranije se zvala *Žena iz Willendorfa*, no zbog većeg broja sličnih figura, proglašene su Venerama pa je tako i Venera na primjeru 1 postala *Willendorfska Venera*. Ime potječe iz rimske mitologije gdje je božica Venera prikazivana gola (Janson, 2013). Pupak je udubljen, ruke su reljefno naznačene te su sljubljene uz tijelo. Glava je ukrašena u obliku niskog reljefa s polukuglastim izbočenjima koja se kreću duž koncentričnih krugova od vrha glave do njene donje polovice. Skulptura je izrađena bez očiju, ušiju, usta, nosa i stopala. Grudi i bokovi su izrazito naglašeni.

Venera iz Lespuguea je rađena tako da je kamen zaglađen. Zaobljenija je od Willendorfske Venere. Figura je također izrađena bez stopala, očiju i nosa. Ruke su priljubljene uz tijelo. Grudi i bokovi su kao i na prethodnoj skulpturi naglašeni što nam govori u prilog tome da su žene u prapovijesno doba zbilja veličane kao majke – grudi su vjerojatno naglašene zbog ženine uloge dojlje, a bokovi zbog ženine uloge porodilje.

Afričko likovno izražavanje se ostvaruje uglavnom putem drvenih skulptura i drugih vrsta plastičkog umijeća. Skulpture su prilagođene obliku debla te su često polikromirane i inkrustirane. Afričke su skulpture bile izrađene od drveta zbog dostupnosti, stoga je kamena plastika rjeđa. Na reprodukciji skulpture označene sa primjer 3: *Figura Shango-kulta*, glava je velika te ona označava sjedište mudrosti – već iz prva tri primjera moguće je naslutiti da je u prapovijesno doba važnije prikazivano veće ili naglašenije. Navedena figura je obrađena sa svih strana. Izrazito je ritmična (Trowell i Nevermann, 1968); prikazana je žena koja kleči noseći dijete na

leđima. Glave majke je izdužena i postavljena u položaj dijagonale. Kosa se nalazi u najvišem dijelu glave i prati položaj same glave majke. Glave majke i djeteta nisu proporcionalne s ostatkom tijela zbog naglašavanja važnijeg. Vrat je uspravan, kratak i tanak te se ispod njega nalaze ramena koja su poprilično uska. Iz ramena izlaze ruke koje se kreću prema natrag u smjeru dijagonale jer majka rukama pridržava dijete koje je postavila na svoja leđa. Suprotno od kretnje ruku, prikazane su grudi koje su duguljaste i približno iste širine kao ruke. Grudi su smještene paralelno s položajem glave. Ispod grudiju je trbuh, a ispod njega natkoljenice pod kojima su potkoljenice i stopala. Natkoljenice, grudi i glava se kreću u istom smjeru i paralelne su što se može povezati s ljudskom težnjom ka skladu. Sve što je ovdje opisano postavljeno je na podest isklesan iz istog komada istog materijala. Djetetova glava je po dimenzijama manja od majčine glave, okrenuta je u desnu stranu u odnosu na majčinu glavu. Oblik djetetove glave je skoro identičan kao oblik majčine glave, razlikuju se samo u dimenzijama (djetetova glava je duplo kraća od majčine glave). Iz prikazane skulpture se može zaključiti da žena nije trudna jer trbuh nije prikazan velikim. Skulptura zbog položaja glave, grudiju i natkoljenica majke, koji se pružaju u smjeru dijagonale, djeluje umirujuće. Osim navedenoga, mirnoću upotpunjuju i zatvorene oči. Živost toj skulpturi daje dijete odnosno položaj djetetove glave s pogledom u stranu koji razbija monotoniju. U Afričkoj umjetnosti likovni izraz je pretežito narativan (Proleksis enciklopedija) te se motiv majke s djetetom često repetira zbog toga što je majka s djecom uglavnom obavljala sve aktivnosti. Navedena skulptura je pronađena u shango-hramu¹ u kojem žene mole za plodnost.

Kada je riječ o zdravstvenom stanju djece, doc. Aleksandra Rotar rezimira: "Poznato je da su djeca, koja su odgajana na ovakav način, u siromašnim afričkim područjima, emocionalno i psihički stabilnija, s manje bolesti, nego što su to mnoga djeca u zapadnoj civilizaciji koja su odvojena od majki dok su mala, majke ih ne nose uz svoje tijelo, djeca ne slušaju otkucaje srca majki, ne osjećaju energije majčina tijela. Naša zapadnjačka civilizacija funkcionira na način da se djecu odvodi u jaslice, ponekad opravdano i u nuždi jer majka mora zarađivati za život njen i život djeteta i nije joj dozvoljeno imati dijete uz sebe dok radi u firmi ili instituciji. Zrelija suvremena

¹ Shango ili Chango je glavno božanstvo religije Jorube na jugozapadu Nigerije, religije naroda Edo na jugoistoku Nigerije koji ga nazivaju Esango te u religija naroda Fon iz Benina gdje se naziva Sogbo ili Ebioso. Shango označava pretka i prirodnu silu (Scranton, 2009).

zapadnjačka društva i civilizacije danas, omogućile su otvaranje jaslica i vrtića u firmama i institucijama u kojima su majke zaposlene, tako da se u slučaju potrebe, majke mogu družiti sa svojim djetetom, mogu ga podojiti i sl.” (citat mentorice dobiven tijekom konzultacija).

U prapovijesti je prostor koji zauzima današnja Republika Hrvatska bio tranzitno područje te je to pogodovalo raznolikošću kultura. Kada govorimo o kamenom dobu, najstariji predmeti su pronađeni u spilji Šandalja u blizini Pule te u Ražancu pokraj Zadra. U Hušnjakovoj spilji pored Krapine pronađeni su prapovijesni ostaci starosti približno 130000 godina. Još jedno od nalazišta je i spilja Vetemica kraj Zagreba kao i spilja Vindije kraj Varaždina čije je nalazište staro oko 28000 godina. Od kultura na jadranskom primorju raširene su bile danilska kultura i hvarska kultura koja je bila poznata po keramici. U vrijeme bakrenog doba pojavljuju se nove kulture. Značajni su nalazi u blizini Vučedola od kojih je najpoznatija Vučedolska jarebica. Tamo se razvija vučedolska kultura koja se kasnije širi na prostor između Karpata, Alpa i Jadranskog mora. U brončanom dobu započinje streloviti razvoj kultura diljem današnje Europe. Dolazi do procvata metalurgije te nastanka staleža što dovodi do formiranja prailirskih i prapanonskih plemena. Razvija se i širi kultura polja sa žarama čiji su nositelji bili Panoni. Razvoj ove kulture opada uvjetovano brojnim migracijama (Petric, 2007). U starijem željeznom dobu javljaju se kulture kao što su Dalj, Martijanec-Kaptol te kultura Budinjak od kojih su nam ostale keramike te predmeti od željeza i bronce (Arheološki muzej u Zagrebu). Dolazi do stabilizacije Ilira, točnije Delmata, Liburna i Japoda. Među specifičnostima Ilira bilo je utvrđivanje naselja i ritual pokopavanja pokojnika na ravnom terenu ili pod humcima. Uz rijeku Savu su živjeli Breuci, uz rijeku Kupu Kolapijani, u Istri Histri. Prodorom Kelta dolazi do velikih promjena među kojima jest njihov utjecaj na izradu željeznih predmeta. Na području današnje sjeverne Hrvatske živjela su keltska plemena Tauriska i Skordiska te panonska plemena Sereti, Serapili, Jasi i Andeziti kao i pripadnici naroda Skiti (Petric, 2007). Kada govorimo o prapovijesti na području današnje Hrvatske valja spomenuti i nalazište Nezakcij pokraj Pule. Nezakcij je bilo središte željeznodobne kulture te sjedište Histra koje je postojalo do kasne antike. Ruševine i arheološki nalazi koje u njemu pronalazimo su pretežito iz rimskog doba iz razloga što 177. pr. Kr. dolazi pod rimsku vlast. Iz Nezakcija potječe nekoliko kamenih skulptura iz 6. st. pr. Kr. a jedna od njih je skulptura konjanika na kamenom bloku. Za potrebe ovog

rada važan je čeon dio skulpture koji čini lik božice plodnosti. Božica je prikazana u sjedećem položaju kako lijevom rukom rastvara rodnicu, a desnom uz grudi pridržava svoje upravo rođeno dijete. Skulptura ponovno simbolizira plodnost žene (Pelc, 2012). Žena postavlja dijete uz grudi što ukazuje na prisnost.

Primjer 1.: *Willendorfska Venera*, skulptura od kamena, dimenzije: visina otprilike 10 cm, godina nastanka: 25000-20000 g. pr. Kr., izvor:

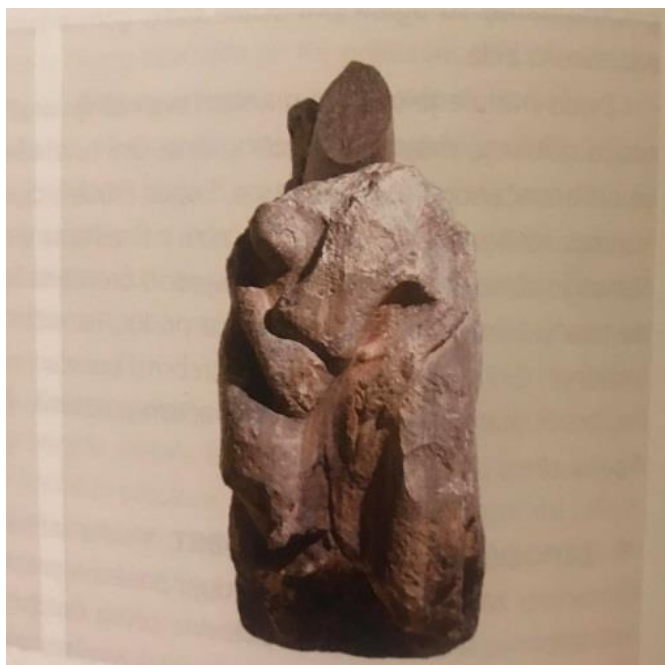
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/7/70/Wien_NHM_Venus_von_Willendorf.jpg, pristupljeno: 7.3.2021.

Primjer 2.: *Venera iz Lespuguea*, skulptura od kamena, dimenzije: visina 14 cm, godina nastanka: 25000 – 20000 g. pr. Kr., izvor: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/89/Venus_de_Lespugue_%28replica%29.jpg, pristupljeno: 7.3.2021.

Primjer 3: *Figura shango-kulta*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: nepoznata, izvor: Margaret Trowell i Hans Nevermann (1968), *Afrika i Oceanija*, Rijeka, Otokar Keršovani

Primjer 4: *Skulptura s konjanikom i reljefom žene koja rađa*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: početak 5. st. pr. Kr, izvor: Milan Pelc (2012), *Povijest umjetnosti u hrvatskoj*, Zagreb, Naklada Ljevak

Primjer 5.: *Skulptura s konjanikom i reljefom žene koja rađa*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: početak 5. st. pr. Kr, skulptura iz Nezakcija, Arheološki muzej Istre, fotografirala: Aleksandra Rotar, 2009.©

2. Stari vijek

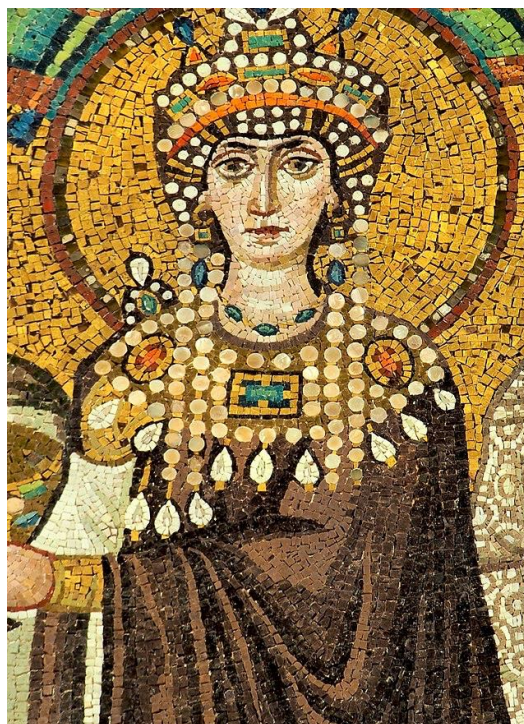
Stari vijek započinje pojavom pisma te traje do sredine 5. stoljeća poslije Krista, točnije do propasti Zapadnog Rimskog Carstva. Najvažnije starovjekovne civilizacije su Mezopotamija, Egipat, Kina, Indija, Grčka, Etruščani te Rim (Bolčević, 2016).

U starom vijeku se vjerovalo da je žena božansko biće koje stvara život, no početkom dominacije muškaraca i otkrivanjem načela razmnožavanja, žene gube društvenu ulogu. Jedan od zakonika koji se bavi pravima žena je *Hamurabijev zakonik* koji datira iz 17. st. pr. Kr. Njime je definirano da žena dobiva pravo zadržati miraz do svoje smrti, a nakon nje, miraz nasljeđuju njena djeca. Muž tokom braka ima pravo na upravljanje njime. U slučaju razvoda, kada se uspostavi da je muž kriv, on treba uzdržavati ženu i djecu. Ukoliko je žena kriva, može postati robinja te muž može pronaći drugu ženu. Ženu koja je bila nevjerna, muž ima pravo ubiti. Mnoge su žene u starom vijeku postale vladarice ili su utjecale na vlast preko muževa ili sinova. Bizantska carica Teodora se izborila za donošenje zakona koji su ženama dali pravo na razvod, imovinu i nasljeđivanje (Matotek, 2010).

Mozaik na primjeru 7 je prikaz Bizantske carice Teodore s pratnjom. Nalazi se u bazilici San Vitale u Ravenni. Teodora je bila supruga cara Justinijana. Zakon je zabranjivao vjenčanje senatora s glumicama te zbog njihove veze biva promijenjen. Početkom Justinijanove pune vlasti ona počinje vladati s njim, „ime joj se navodilo u ugovorima, poslovala je s poslanstvima, zahtijevala proskinezu i imala znatan utjecaj na imenovanja crkvenih i državnih dužnosnika” (Hrvatska enciklopedija). Utjecaj je također vršila i na Justinijanove zakonske mjere koje su zabranjivale prodaju javnih službi, ograničavale prostituciju i trgovanje djevojkama. Mjere su, osim navedenog, ojačavale ustanovu braka te štatile ženska prava (Hrvatska enciklopedija). Na mozaiku je Teodora prikazana frontalno i smještena je u njegovo središte dok su ostale figure u vodoravnom nizu. Teodorin torzo i glava su ukrašeni detaljima koji odaju da pripada višem staležu. Odjevena je u smeđe, na glavi nosi krunu te oko glave ima aureolu koja ukazuje na njezinu važnost. Nabori na haljinama su dinamični. Boje su većinom tople: pojavljuju se smeđa, zelena, narančasta, žuta, crvena, plava i bijela.

Primjer 6: *Teodora s pratnjom*, mozaik, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: nepoznata, izvor: https://sh.wikipedia.org/wiki/San_Vitale#/media/Datoteka:Theodora_mosaik_ravenna.jpg, pristupljeno: 17.5.2021.

Primjer 7: *Teodora s pratnjom*, detalj, mozaik, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: nepoznata, izvor: https://www.wikiwand.com/hr/Teodora,_bizantska_carica, pristupljeno: 17.5.2021.

2.1. Mezopotamija

Nazivom Mezopotamija imenovano je područje između rijeka Eufrat i Tigris, u jugozapadnoj Aziji. Civilizacije Mezopotamije se ubrajaju među najstarije antičke civilizacije. U 4. i 3. st. pr. Kr. područje Mezopotamije su nastanjivali Sumerani, Elamiti i Amorejci, u 2. i 1. st. pr. Kr. stvorene su babilonska te asirska država, potkraj 6. st. pr. Kr. Perzijanci vladaju Mezopotamijom. 331. g. pr. Kr. Aleksandar Veliki ruši perzijsku državu te dolazi na vlast. Nakon njegove smrti, na vlast dolazi Seleukid te potom Parti. Rimljani nikad nisu uspjeli učvrstiti vlast na području Mezopotamije. 226. godine, Mezopotamijom vlada dinastija Sasanida. Sljedeći koji dolaze na vlast bili su Arapi, koji su zavladali 637. godine (Hrvatska enciklopedija).

Mezopotamija je znana kao kolijevka života. U njoj se razvilo najstarije pismo; klinasto pismo, kao i sustavi za navodnjavanje i prvi veliki gradovi. Umjetnost i znanost dosežu svoj vrhunac (Hrvatska enciklopedija). Tu su značajni Sumerski zigurati koji ukazuju na postojanje vjerskih rituala. Sumerani su, osim pismom, zabilježili svoju kulturu i pečatima (Janson, 2013) u obliku štapa obrađenog sa svih strana.

U Mezopotamiji žene imaju ulogu majke koja rađa djecu ili prema standardima kulture naroda novu radnu snagu. Ženama je omogućeno, ukoliko ne mogu roditi dijete, dovođenje robinje u kuću koja će to učiniti što se navodi u Hamurabijevom zakoniku. Robinja se nije izjednačavala s glavnom ženom već joj je bila podređena te je samo ponekad sudjelovala u odgoju djece. Ukoliko je sudjelovala u stvaranju obitelji, nakon gospodareve smrti postaje slobodna kao i njena djeca. Kada govorimo o djeci miješanih staleža, slobodne žene i roba, djeca po majci postaju slobodna. U slučaju rastave ili muškarčeve smrti, žena nastavlja skrbiti za djecu te upravljati imovinom. Ukoliko žena postane udovica te se želi ponovno udati, mora tražiti odobrenje sudca koji popisuje imovinu djece. Majke su često davale djecu na dojenje drugoj ženi. Ženama čije je dijete umrlo, zabranjeno je uzeti drugo dijete na dojenje jer se kao mogući uzrok smrti smatralo njeno loše mlijeko. Kazne za djelo pobačaja ili smrti trudnice bile su vrlo oštre, i do deset puta veće no one za muškarčevu smrt (Erent-Sunko, 2004). Vidljivo je da su žene bile zaštićene zakonom što je posebice značajno zbog toga što su žene uglavnom fizički slabije od muškaraca te ih je bilo potrebno dodatno zaštititi.

2.2. Egipat

Egipat leži između Sredozemnog mora, Izraela i Palestine. Prostire se na području Afrike i Azije. Egipatska kultura započinje u mlađem kamenom dobu, već oko 5000. g. pr. Kr. kada se u javljaju brojni kulturni spomenici. Kada je riječ o bakrenom dobu, razvijaju se halkolitičke kulture Badari i Marimde Fayyum. Egipat je bio povezan s Mezopotamijom te je to razlog poznavanja slikovnog pisma. Krajem 4. tis. pr. Kr. u Egipat doseljavaju nomadi. Egipat je bio apsolutističko kraljevstvo te je faraon smatran sinom boga Sunca. Religija i kult su imali važnu ulogu i to je uvjetovalo velikoj moći svećenika. Uz boga Sunca – Ra, štovali su se i Horus, Set, Oziris, Izida, Ptah (Hrvatska enciklopedija).

Egipćani su vjerovali u zagrobni život te su zbog toga balzamirali pokojnike. Uz hijeroglifsko pismo postojalo je i demotsko, pojednostavljeno pismo. Sunčana godina je već u Egiptu imala 365 dana dok je nova godina padala sredinom srpnja. Kult štovanja pokojnika doveo je do gradnje faraonskih grobnica u obliku piramida. Vezano uz hramove, razvijala se monumentalna likovna umjetnost tj. monumentalni kipovi i reljefi (Hrvatska enciklopedija). Društvo je bilo uređeno hijerarhijski. Vlast dinastija možemo podijeliti na tri razdoblja: Staro kraljevstvo, Srednje kraljevstvo i Novo kraljevstvo. Razdoblja koja su im prethodila zovu se preddinastijski i ranodinastijski Egipat. Staro kraljevstvo je trajalo 5. stoljeća, srednje kraljevstvo oko 4. stoljeća, a novo oko 5. stoljeća (Janson, 2013).

Egipatska umjetnost je dobro poznata po svojoj tehnici i monumentalnosti. Značajan broj djela je pronađen u grobnicama koje su pronađene uslijed iskapanja. U Egiptu su umjetnička djela često bila pokapana uz pokojnike te su ih pratila u vječni život. Umjetnost je stvarana za najviše slojeve društva (Janson, 2013). Popunjenost slike motivima je bila važnija nego njena ljepota. Umjetnici su slikali po sjećanju a njihova uloga je bila što vjernije prikazati događaj. Glava se prikazivala u profilu, a ljudsko oko frontalno. Ramena i prsa su također prikazana frontalno jer se tako bolje vide, dok su stopala prikazana u profilu. Ono što je u prostoru udaljenije od promatrača, prikazano je u vodoravno postavljenim plohama, superponirano (Bolčević, 2016). Takva vrsta perspektive se naziva vertikalna ili ikongrafka perspektiva. Ljudski likovi su prikazani idealizirani prema zadanim omjerima. Izraz kraljevskih likova u Srednjem kraljevstvu postaje vjerniji prirodi (Janson, 2013).

Egipćani nisu znali realistično crtati figure. S odmicanjem vremena i razvojem umijeća kroz povijest, prikazi postaju sve realističniji.

Žene i muškarci unutar iste socijalne klase su imali ista prava. Žene su imale pravo na posjed, upravljanje imanjem, imovinom te posjedovanje robova i nasljedstvo. Žena je mogla živjeti samostalan život, bez muškarca te izlaziti sama kad želi (Petroci, 2018) što je bio veliki odmak.

Drvorez *Ekhnaton i Nefertete* prikazuje faraona i njegovu obitelj kako primaju pomoć od boga Sunca. Urod plodina, osim natapanja, ovisio je i o Suncu koje je bilo štovano kao glavno božanstvo. Na primjeru 10 vidimo prikaz faraona s dlanovima otvorenima prema Suncu. Na taj način faraon prima zrake Sunca koje će mu dati božansku snagu (Ivančević, 2004). Likovi su prikazani bočno a kompozicija je vertikalna.

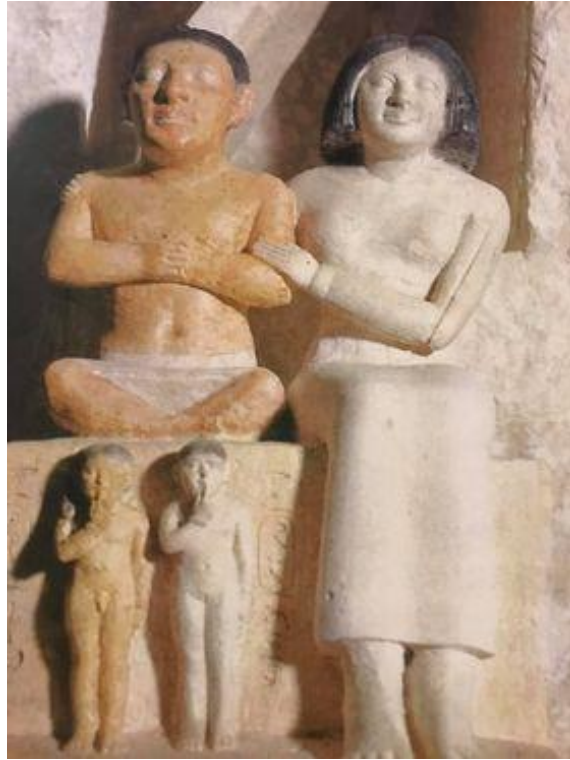
Dvorski patuljak Seneb s obitelji je prikaz patuljka Seneba i njegovu obitelj. Patuljak Seneb je bio upravitelj dvorske tkaonice i svećenik dok mu je supruga pripadala kraljevskoj kući. Njihova djeca su prikazana kako sišu prste. Da bi postigao ravnotežu i sklad umjetnik je postavio Seneba na prijestolje ukrštenih nogu te je tako sakrio njegov niski rast (Westendorf, 1969). Djeca izgledaju više kao umanjeni odrasli ljudi nego kao djeca. Postignut je zlatni rez tako da majka zauzima polovinu slike, dok djeca i Seneb zauzimaju drugu polovinu u omjeru 1/3 djeca i 2/3 Seneb.

Ekhnaton i njegova obitelj je prikaz Ekhnatona i Nefertiti s njihove dvije kćerke. Prizorom vlada intima. Likovi su obasjani sunčevim zrakama. Nefertiti i Ekhnaton sjede jedan nasuprot drugog dok stupovi od trske otkrivaju da se nalaze u vrtu opskrbljenom vrčevima s vinom. Reljef je dinamičan (Janson, 2013) te je na njemu uspostavljena apsolutna ravnoteža. Riječ o uleknutom reljefu. Simetriju razbija položaj djece. Pri vrhu, u sredini i s desne strane nalaze se hijeroglifi. Figure sjede na stolcima, potkoljenice su im paralelne, simetrično postavljene, glave su okrenute jedna prema drugoj, oko vrata imaju trake koje se pružaju vijoreći dinamično jedna u desnu i jedna u lijevu stranu. Lijeva figura koja predstavlja Ekhnatona, drži dijete u visini svojih ramena te kao da usnama ljubi lice djeteta. Glava djeteta je puno manja nego što to nalažu proporcije. Drugo je dijete postavljeno u sjedećem položaju na majčina koljena pri čemu je njegova lijeva ruka pružena prema majčinoj ruci koja ju pridržava. Desna djetetova ruka je podignuta u vodoravni položaj i pokazuje prema

lijevoj strani na kojoj se nalaze otac i drugo dijete. Glava je okrenuta prema glavi majke što daje dojam da komuniciraju verbalno. Muškarac i žena na glavama imaju pokrivala sa simbolima zmija koji označavaju faraonski stalež. Odjeća Ekhnatona i njegove supruge dokazuje njihovu pripadnost visokom staležu. U ovom reljefu je nemoguće prijeći preko činjenice da je umjetnik izuzetno senzibilna, umješna i iznad svega talentirana osoba jer reljef odražava tankoćutnost samog autora. Na reljefu je prikazana obiteljska idila i prisnost.

Primjer 8: *Ekhnaton i Nefertete*, reljef, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: 1365.-1348. pr. Kr., izvor: Radovan Ivančević (2004), *Stilovi razdoblja i život*, Zagreb, Profil

Primjer 9: *Dvorski patuljak Seneb s obitelji*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: oko 2320.-2250. pr. Kr., izvor: Wolfhart Westendorf (1969), *Drevni Egipat*, Rijeka, Otokar Keršovani

Primjer 10: *Ekhnaton i njegova obitelj*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: oko 1335. pr. Kr., izvor: <https://www.starapovijest.eu/atonizam-staroegipatski-kult-boga-atona/>, pristupljeno: 16.11.2020.

2.3. Grčka

U jugoistočnoj Europi, između Egejskog, Jonskog i Sredozemnog mora smještena je Grčka koja je zaslužna za velik dio današnje umjetničke ostavštine. Za mlađe kameno doba važno nalazište na Kreti je spilja Fest u Knosu te Dimini i Sesklo u Tesaliji. Pojavom bronce začeta je minojska kultura. Oko 1900 g. pr. Kr. u Grčku počinju doseljavati indoeuropljani koji na grčkom području stvaraju mikensku kulturu. Mikenska kultura propada u doba dolaska Dorana te time započinje željezno doba. Zapadnu obalu Male Azije koloniziraju Grci koji su živjeli u utvrđenim gradovima što uvjetuje nastanak kasnijih polisa. 800. g. pr. Kr. nastupa Arhaisko doba kojeg je obilježila grčka kolonizacija obala Sredozemnog, Mramornog i Crnog mora (Hrvatska enciklopedija).

Dolaskom Dorana na Balkan razvija se helenska umjetnost. Prvo se pojavljuje geometrijski stil te ga slijede orijentalizirajući stil, arhaiski stil, strogi ili pretklasični stil, klasično razdoblje i helenizam. Geometrijski stil obilježavaju oslikana lončarska djela i skulpture. Lončarska djela su prvo bila oslikana geometrijskim motivima, a tek kasnije se pojavljuju ljudski i životinjski lik. Najčešće su prikazivani motivi iz mitologije što dovodi do pojave crnofiguralnog stila, a potom i do pojave crvenofiguralnog stila tj. crne i crvene keramike. Dolazi do razvoja društva te se sukladno tome pojavljuju keramičari i slikari (Proleksis enciklopedija). Jedno od obilježja grčke umjetnosti, točnije arhitekture, su pravokutni hramovi s predvorjem okruženi stupovima s kapitelima ukrašenim u raznim stilovima – najčešće su to dorski, jonski i korintski. Suprotno hramovima, kuće za stanovanje su bile vrlo jednostavne. Glavni građevni materijal bio je kamen. U arhaiskom razdoblju počinju se prikazivati goli muškarci (kuros) i odjevene žene (kora). U 5. st., u pretklasičnom razdoblju, se prekida arhajska ukočenost i frontalnost. Oblikovanje ljudskog lika postaje mekanije (Hrvatska enciklopedija).

Kada je riječ o obitelji, grčka je majka bila vezana za kuću i odgoj djece dok je muž bio njihov gospodar. Za dječake je majka brinula do sedme godine od kada brigu preuzima društvo. Djeca rođena u braku postaju slobodni građani putem oca koji je odlučivao o životu novorođenčeta. Neželjena djeca su odnošena i izlagana na gorju. Ukoliko žena nije bila sposobna imati potomke, muž se mogao od nje razvesti te biva vraćana svojoj obitelji. Žena nije imala gotovo nikakva prava. Kod Grka su

brakovi bili monogamni tako da opcija surogat majčinstva nije dolazila u obzir, s druge strane, ukoliko muž nije bio u mogućnosti imati potomke, mogao je dovesti drugog muškarca u svrhu stvaranja potomstva. Postojala je odredba gdje stoji kako muškarac treba općiti s ženom najmanje tri puta mjesečno. Aristotel je govorio kako se trudnice trebaju pravilno hraniti te provoditi tjelovježbu kao i o provedbi pobačaja u slučaju da supružnici imaju previše djece. Pobačaj se trebao izvršiti prije razvitka života. Izvanbračna djeca su nazivana metekima koji su bili slobodni, ali nisu imali politička prava. Žena u Grčkoj je bila podređena suprugu, a kasnije sinovima (Erent-Sunko, 2004). U Ateni žene, kao i robovi i stranci, nisu imale politička i građanska prava te im obrazovanje i sloboda govora nisu bili omogućeni. Glavna uloga žene bila je ona kućanice i majke. Žena koja nije bila ropkinja mogla je izlaziti iz kuće samo povodom pogreba i vjerskih svečanosti dok je ropkinjama dozvoljen izlazak u svrhu izvršavanja dužnosti. Siromašne žene mogle su biti prodavačice ili dojilje. Djevojke su se mogle udavati već s 12 godina, ali obično je to bilo s 14 ili 15, dok su se mladići uglavnom ženili od 18-te godine. Za djevojke je odlučivao njihov otac, a kasnije suprug. Djeca, što iz zakonitih brakova, što iz nezakonitih, odrastala su zajedno. Žene su upravljale imanjem, a pravo izlaska imale su samo uz pratnju robinja i muških rođaka s iznimkama izlaženja na svečanosti i kazališne predstave uz poštivanje pravila o ponašanju i odijevanju. Ropkinje su, uz izvršavanje kućanskih poslova, mogle biti glazbenice. Žene u Sparti su bile više cijenjene nego u ostalim dijelovima Grčke zbog toga što su rađale nove ratnike te su imale mogućnost sudjelovanja u političkom životu. Bilo im je omogućeno pravo na posjed i veća sloboda kretanja zbog toga što je Sparta bila vojnički grad-država te su muškarci često izbivali. Dječaci i djevojčice su imali jednako pravo na obrazovanje. Nakon navršene 7. godine, djeca su se odgajala u državno vojnom odgajalištu (Bereš, 2016).

Grčka je imala izrazito razvijenu priču/teoriju o postanku svijeta. Kada je riječ o Grčkim božanskim majkama, prvo je iz Kaosa nastala Geja ili zemlja koja je sama od sebe rodila Urana kojem je potom postala supružnica. Iz njihovog braka je rođeno 12 Titana, 3 Kiklopa i 3 Hekantonhira. Uran je Kiklope bacio u Tartar te je Geja iz osвете nagovorila titane da napadnu oca. Kapljice Uranove krvi pale su na Geju iz čega je ona rodila 3 Furije te Nimfe jasenovog drveta. Titani su pustili Kiklope iz Tartara te Kronu, koji je vodio pohod protiv oca, prepustili vlast nad Zemljom. Kron je bacio

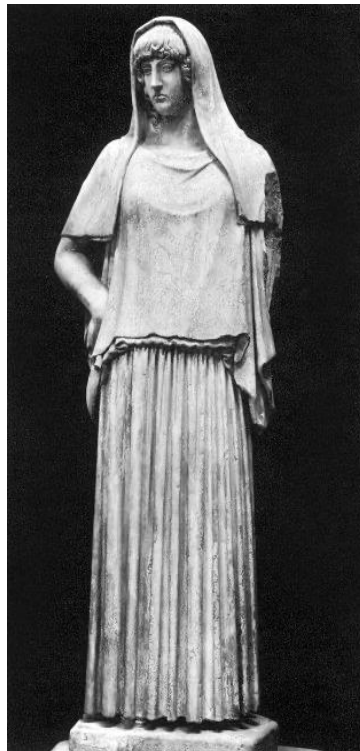
Kiklope i Hekatonhira u Tartar i oženio svoju sestru Reju. Geja je prorekla Kronu da će ga njegov sin skinuti s prijestolja te je zbog toga Kron progutao svu djecu koju mu je Reja rodila. Nakon što je progutao Hestiju, Demetru, Heru, Hada i Posejdona, Reja je rodila Zeusa kojeg je predala Geji da ga sakrije. Reja je u pelene umotala kamen te ga dala Kronu da ga proguta. Zeus je naknadno postao Kronov peharnik te je Geja nabavila sredstvo za povraćanje koje su dali Kronu. Kron je povratio njihovu djecu koja su zamolila Zeusa da ih povede u rat protiv Titana s Atlasom kao vođom. Rat je završio tako da su Kron i poraženi Titani progutani u Tartar, osim Atlasa koji je dobio zadatak da na svojim leđima nosi nebeski svod. Titanide su bile pošteđene. Zeus, Posejdon i Had su podijelili svijet na tri dijela – nebo, more i podzemlje. Na Olimpu je vladalo 12 bogova, a to su: Zeus, Hera, Posejdon, Demetra, Hestija, Afrodit, Apolon, Artemida, Atena, Ares, Hefest i Hermes. Za potrebe ovog rada ćemo istaknuti božice – Heru, Demetru, Hestiju, Afroditu, Artemidu i Atenu. Hera je bila božica braka i Zeusova supruga. Kao zaštitnica braka pomagala je ženama pri porodu. Kao zaštitni simbol joj je posvećen šipak kao znak ljubavi i plodnosti. Demetra je bila božica koja daje napredak bilju te zaštitnica poljodjelstva. Had se zaljubio u njenu kćer Koru te ju je oteo. Demetra je tražila Koru devet dana i devet noći. Saznala je da je Had otmičar te se odlučuje na vratiti na Olimp. Iz ljutnje je zabranila biljkama da rastu. Zeus šalje Hermesa u Had da bi vratio Koru. Kora se vraća Demetri, no s obzirom da je pojela sjemenke šipka morala se vratiti u Had i provesti tamo trećinu godine. To je rezultiralo Demetrinim tugovanjem te je zemlja postajala neplodna. Kad bi se Kora vratila, sve bi procvalo, prema legendi tako su nastala godišnja doba. Hestija je bila djevičanska božica ognjišta i zaštitnica obitelji i kuća. Afrodit je bila božica mora i plovidbe, ali i božica ljepote te majka Eneje koji je utemeljitelj rimske mitologije. Artemida je bila božica lova i zaštitnica djevojaštva te je bila povezana s mijenama u ženskom životu, posebice s rođenjem i smrću. Atena je bila božica rata. I ona i Posejdon su željeli današnji grad Atena za središte svog kulta. Atena se predstavila stablom masline, a Posejdon slanom vodom. Bogovi su morali izabrati pobjednika. Božice su izabrale Atenu, a bogovi Posejdona, no Zeus se povukao te je tako Atena pobijedila na što se Posejdon osvetio poplavom ali ga Atenjani smiruju (Benašić, 2014).

Primjer 11: *Hera*, skulptura, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: nepoznata, izvor: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=25055>, pristupljeno: 17.5.2021.

Primjer 12: *Demetra predaje zrnje žita Triptolemu*, reljef, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: 5. st. pr. Kr., izvor: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=14476>, pristupljeno: 17.5.2021.

Primjer 13: *Hestija*, skulptura, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: 5. st. pr. Kr., izvor: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=25278>, pristupljeno: 17.5.2021.

Primjer 14: *Afrodita*, skulptura, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: oko 400. pr. Kr., izvor: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=710>, pristupljeno: 17.5.2021.

Primjer 15: *Artemida*, skulptura, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: nepoznata, izvor: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=4039>, pristupljeno: 17.5.2021.

Primjer 16: *Atena*, skulptura, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: nepoznata, izvor: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=4409>, pristupljeno: 17.5.2021.

2.4. Etrušćani

Etruska se kultura pojavljuje na apeninskom poluotoku 1. tis. pr. Kr. Njihovo bogatstvo se temeljilo na iskorištavanju bakra, željeza i srebra (Janson, 2013). Etrušćani su iza sebe ostavili brojne spomenike. Prvi su od talijanskih naroda koji su sačuvali svoj visoki kulturalni stupanj (Hrvatska enciklopedija).

Postoji niz sačuvanih predmeta koji potječu iz etrurskih grobnica poput nakita i kipova u prirodnoj veličini. Jedan od materijala koji su koristili bila je slonovača (Janson, 2013). Pokojnike su polagali u urne, a te urne u podzemne grobnice. Svaka grobnica imala je vlasnika čija se urna nalazila na najistaknutijem mjestu. Pored urne su smještali posmrtnu opremu. Urne su se sastojale od sanduka i poklopaca. Na nekima od njih su prikazane grčke mitološke teme (Grgurić, 2016). Etrušćani su pokapali pokojnike u obiteljskim skupinama (Janson, 2013). 90. g. pr. Kr. Etrušćani postaju punopravni rimski građani. Od tada se na urnama upisuju imena i prezimena pokojnika (Grgurić, 2016).

Skulptura *Sarkofag bračnog para* prikazuje ženu i muškarca u poluležećem položaju. Glave i tijela su im postavljeni u gotovo istu razinu što ukazuje na njihovu ravnopravnost. Prikazan je izraz nježnosti između muškarca i žene. Iz uredne muškarčeve brade, ženine frizure, odjeće, ležaja i jastuka možemo naslutiti da je riječ o višem staležu. Ženina desna ruka je potpuno odvojena od tijela. Muževa desna šaka je prislonjena na ženino rame dok su prsti ruke razdvojeni.

Primjer 17: *Sarkofag bračnog para*, godina nastanka: 530. pr. Kr., dimenzije: visina 1,41 m, duljina 1,99 m, širina: 70 cm, izvor: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=18544>, pristupljeno: 16.11.2020.

2.5. Rim

Rim leži u središtu Campagne Romane kroz koju teče rijeka Tiber. Nastaje na sedam brežuljaka u obliku akropolskog naselja. Vjerojatno je da su prva naselja na tom području osnovala pastirska plemena s Albanskih brda. Ravnica koja se nalazila u podnožju Palatina služila je za spaljivanje i pokapanje, a kasnije je prenamijenjena u gradski trg – forum. Forum je služio kao središte političkog i vjerskog života te se nadograđivao. Neke od brežuljaka su nastanjivali Etruščani (Hrvatska enciklopedija).

Rimska umjetnost nastaje u helenističkom okruženju. Na nju su utjecale grčka i pučka umjetnost te etruska civilizacija. U 3. st. pr. Kr. u Rim su počeli dolaziti helenistički umjetnici te je na područje Rima donesen velik broj zaplijenjenih helenističkih umjetnina. U 1. st. pr. Kr. Oktavijan August pokušava obnoviti umjetnost kao izraz domovinske zahvalnosti što vodi do klasicizma, dok se s druge strane javlja provincijalna umjetnost. Najznačajniji za rimsko kiparstvo su portretno poprsje i kip. Osim poprsja i kipova, karakteristični su i reljefi s prikazima povijesnih događaja.

Rimsko zidno slikarstvo se razvijalo postupno. Prva faza označava inkrustacijski stil koji se javlja u 2. st. pr. Kr. Na zidovima je vidljiva raščlanjenost na pravilne obojene plohe. One su nekad oponašale različite vrste kamena, a kasnije dobivaju samo kolorističko značenje. Druga faza je faza perspektivnog arhitekuralnog stila koja započinje u 1. st. pr. Kr. Na zidovima su perspektivno slikani arhitektonski elementi koji iluzionistički probijaju prostor kao i pejzažne vedute. Treća faza naziva se Augustovim stilom. Ona započinje krajem 1. st. pr. Kr. Elementi druge faze su zadržani ali su sada plošno tretirani. Četvrta faza je doba Flavijevaca. U njoj se primjenjuju elementi faze perspektivnog arhitekturnog te Augustovog stila. Slikane su i mrtva priroda i pejzaži. Prizori su najčešće izvedeni u mozaiku (Hrvatska enciklopedija).

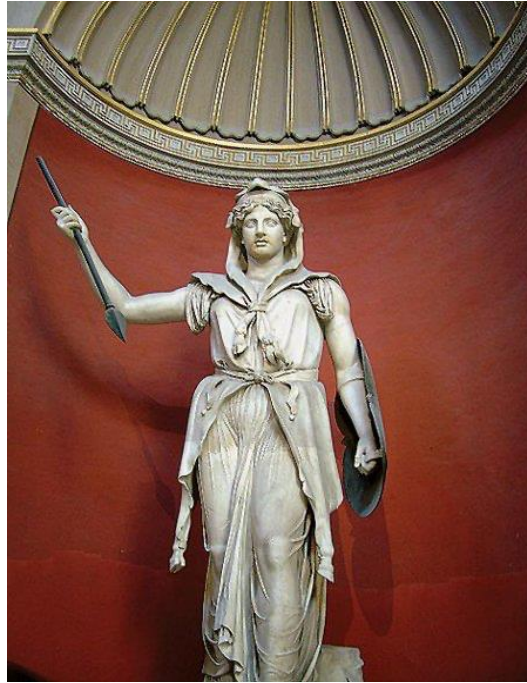
Kada je riječ o položaju žena, u Rimu majke nisu imale pravnu vlast nad svojom djecom. Pod vlast oca se dolazi rođenjem u „zakonitom rimskom braku, pravnim poslom, adrogacijom, adopcijom i legitimacijom” (Erent-Sunko, 2004). Otac je odlučivao o stvarima kao što je život te o prodaji djeteta. Žena je imala pravnu obvezu rađanja, a bračna djeca dobivaju građanski status od oca. Žena ima ulogu roditelje, dok položaj neudate žene određuje vladar (Erent-Sunko, 2004). U Rimu su sinovi i kćerke bili pod očevom vlašću, neovisno o njihovoj dobi. Otac je raspolagao

obiteljskim materijalnim posjedom dok to ženama nije bilo omogućeno. Žena je bila podređena ocu i kasnije mužu kojeg je birao otac te su oni odlučivali u njihovo ime. Žene su stavljane u kategoriju s robovima (Matotek, 2010).

Kada govorimo o rimskim bogovima i božicama tu su: Jupiter, Junona, Minerva, Mars, Venera, Dijana, Apolon, Vesta, Cerera, Merkur, Vulkan, Neptun, Heraklo, Kvirin, Jan i Saturn. Za potrebe ovog rada istaknut ćemo Junonu, Minervu, Veneru, Dijanu, Vestu i Ceceru. Junona je italska božica žena i ženskog života te poroda. Smatrana je pratiteljicom žena od rođenja do smrti te je postala božica braka i ženskog bračnog života. Minerva je bila zaštitnica obrtnika, pjesnika, učitelja i liječnika. Venera je bila božica majčinstva i ljubavi. Dijana je bila božica lova i zaštitnica žena. Vesta je bila božica ognjišta i obitelji. Cerera je bila božica poljodjelstva i biljaka te zaštitnica braka i mrtvih (Žulj, 2011). I u Grčkoj i u Rimu su česti skulpturalni prikazi bogova i božica.

Iz doba antičkog Rima, značajna je *Stela Valensa, Melanije i obitelji* koja je pronađena u Donjim Čehima kraj Zagreba. Valens i Melanija su bili imućni robovi. Stela je nastala sredinom drugog stoljeća, a na natpisu je moguće vidjeti i ime vlasnika robova – Cerzernie Avit. Vjerojatno je da je Valens za Cerzanija obavljao neku unosnu službu (Pelc, 2012).

Valja istaknuti i Agripinu Mlađu i pretpostavlja se njenu glavu oblikovanu u mramoru koja je otkrivena na području foruma u Puli. Agripina je bila žena cara Klaudija i majka cara Nerona. Imala veliki utjecaj na vlast i Klaudijevo političko djelovanje. Bila je inspiracija za modu i ponašanje žena 1. stoljeća (Jurkić i Džin, 2006). Ubio ju je vlastiti sin.

Primjer 18: *Junona*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: nepoznata, izvor: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=29523>, pristupljeno: 17.5.2021.

Primjer 19: *Minerva*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: nepoznata, izvor: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=41022>, pristupljeno: 17.5.2021.

Primjer 20: *Venera*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: nepoznato, izvor: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=64245>, pristupljeno: 5.5.2021.

Primjer 21: *Dijana*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: nepoznato, izvor: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=15106>, pristupljeno: 17.5.2021.

Primjer 22: *Cerera*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: nepoznato, izvor: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=11274>, pristupljeno: 17.5.2021.

Primjer 23: *Stela Valensa i Melanije s obitelji*, mramor – vapnenac, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: 2. st., izvor: Milan Pelc (2012), *Povijest umjetnosti u Hrvatskoj*, Zagreb, Naklada Ljevak

Primjer 24: *Agripina mlađa*, dimenzije: visina 38 cm, širina 22 cm, dužina 20 cm, godina nastanka: nepoznato, izvor: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=12611, pristupljeno: 2.5.2021.

2.6. Ranokršćanska umjetnost

Pod pojmom ranokršćanska umjetnost podrazumijeva se umjetnost koja obuhvaća period posljednjeg razdoblja Rimskog Carstva, a temelji se na novonastaloj religiji – kršćanstvu (Jakubin, 2007). Ranokršćanska umjetnost pronalazi uzor u rimskoj umjetnosti. Ranokršćanskom umjetnošću se smatra umjetnost od 2./3. stoljeća do 6./7. stoljeća. Kao motiv su uzimani biblijski sadržaji te prizori iz života svetaca. Kiparstvo je uglavnom imalo grobno obilježje. Prvi ranokršćanski spomenici nalazili su se u privatnim kućama (Hrvatska enciklopedija). Najviše sačuvanih ranokršćanskih djela nalazimo u Rimskim katakombama koje su služile kao pogrebna mjesta (Janson, 2013). Izrađivane su „freske, mozaici, ikone, skulpture, reljefi u drvu, metalu i bjelokosti, djela malog formata, lako prenosiva i dostupna, a osobito i prije svega knjige s *minijaturama*, gdje su već egzistirale usporedo riječ i slika, a samim time se na sliku prenosila ona autentičnost” (Badurina, 2006, 23). Slikari i kipari su često ilustrirali Biblijske priče i legende. Naručitelji su nekad zahtijevali da se djelo radi prema nekom prethodno napravljenom. Djela su nastajala i prema pričama te priče prema djelima (Badurina, 2006). „Nazivajući srednjovjekovnu slikarsku i skulpturalnu crkvenu slikovnicu *Biblia pauperum*, izjednačuje se nepismenost i siromaštvo, potvrđuje klasni karakter naobrazbe i podjela kulture na elitističku koja komunicira pismom i pučku koja komunicira samo slikom” (Badurina, 2006, 25). Interpretacija je mogla biti sukladna – sadržaj i smisao je isti kao i piščev, doslovna – umjetnik doslovno vizualizira svaku riječ, te imati novo značenje – razlikuje se od piščevog i odnosi se na slobodnu interpretaciju teksta. Koristila se vertikalna kompozicija – ono što je Božansko je smješteno više, dok je zemaljsko smješteno niže. Na crkvenim freskama Bog je prikazan na najvišem dijelu, ispod njega Bogorodica, anđeli i apostoli, ispod njih proroci, ispod proroka evanđelisti a ispod njih sveti ratnici. Simboli su bili način na koji su se prenosile poruke. Ranokršćanski simboli se dijele na grafičke, zoomorfne i antropomorfne. Grafički simboli obuhvaćaju znakove. Najčešći kršćanski grafički simbol je križ koji označuje Kristovo raspelo. Križ dolazi od egipatskog *crux ansata* te od latiničkog slova T koje u praalfabetu ima značenje smrti, točnije, presijecanje linije života. Okrenut naopačke predstavlja liniju života i točku u kojoj sve počinje i širi se na četiri strane. Smrt i život se povezuju u suprotnosti te se ukazuje na vječni život. Osim križa, pojavljuje se i niz izdvojenih slova IHS koja označuju Krista, a znače „Isus ljudi Spasitelj”. Na djelima su

često prisutne aureole koje sugeriraju emanaciju tj. duhovno zračenje. Korištene su za isticanje likova. Od zoomorfnih oblika često se pojavljuje simbol janjeta koji predstavlja Kristovu žrtvu. Još jedan zoomorfni simbol je riba koja označava dušu. Osim duše ona, kada njeno ime gledamo kao inicijale, može značiti „Isus Krist, Božji Sin, Spasitelj”. Riba je služila kao simbol kršćanstva i sredstvo prepoznavanja. Osim nje, pojavljuju se i jelen, paun i golub. Jelen je, kao i riba, simbol duše, paunovi određuju raj (rajske ptice), a bijeli golub je također slika duše te Duha Svetoga. Od antropomorfnih simbola tu su pastir i ribar koji označavaju Krista a koje pronalazimo na sarkofazima, skulpturama i mozaicima. Simbolične scene možemo podijeliti u „scene koje simboliziraju neku postavku, dakle *dogmu* „prevedenu” u prizor, i simbolički prikaz *scena* odnosno prizora opisanih u Bibliji” (Badurina, 2006, 69). Od pojmovnih sadržaja prevedenih u prikaz, imamo Krista koji sjedi na prijestolju i predaje Sveto pismo Petru i Pavlu. Mjesto radnje je raj. Iz stijene na kojoj se nalazi prijestolje izvire četiri rijeke, a pojavljuju se i palme kao rajsko drveće. Osim Krista na prijestolju tu su scene berbe grožđa koje su vezane uz ulogu vina koje nastaje iz Kristove krvi. Prizor je prikazan na sarkofazima i mozaicima. Od simboličkih prikaza čuda tu su prikazi iz Starog i Novog zavjeta. Izbor teme određuje mjesto gdje se javljaju. Informacije u tekstu se reduciraju na najnužnije za čin. Nema naznake mjesta radnje, ona se svodi na Kristov iscjeljujući dodir te se prikazuje sukcesivno, jedna slika do druge (Badurina, 2006).

Kršćani su pokapani u katakombama gdje su smješteni u izdvojenim prostorijama u sarkofazima ili urnama te s prostorijom za pogrebne gozbe. Groblja su sezala u dubinu. Na proširenjima su pokapani odličniji pokojnici ili su služila za pogrebne svečanosti dok su drugi pokapani u nišama poredanih jedna iznad druge. Niše su zatvarane kamenim pločama ili ciglom. Na pločama su upisivana imena pokojnika. Proširenja su često bila ukrašena freskama. Prvo su to bili simbolični prikazi Krista i kršćanski ideogrami, a kasnije scene iz Kristova života (Badurina, 2006).

3. Srednji vijek

Srednji vijek je razdoblje između antike i novog vijeka. Proteže se od 10. do 15. stoljeća te predstavlja jedan od najdužih razdoblja u povijesti umjetnosti (The Corporate Dictionary). Obuhvaća kasnu ranokršćansku umjetnost, bizantsku umjetnost, romaniku, gotiku i renesansu (Bolčević, 2016). „Ranokršćanske bazilike rimskog porijekla poslužile su kao uzor brojnim građevinama sjeverno od Alpa. Dvorski su umjetnici izrađivali i kopije starih knjiga. A trodimenzionalni kipovi, umjetnost koja je nestala s padom Rima, ponovno su počeli privlačiti pozornost umjetnika i njihovih mecena” (Janson, 2013, 312).

Umjetnost u srednjem vijeku je nastala pod utjecajem miješanja kultura te je zato bila raznovrsna. Stvaraju se djela u metalu, građene su crkve i samostani te su izrađivane knjige (Janson, 2013). Srednjovjekovna umjetnost obuhvaća različite umjetničke pokrete. Na nju je utjecala kasnoantička umjetnost, ranokršćanska umjetnost te umjetnost barbarskih kultura. Bila je usko povezana s religijom. Crkva je postajala sve jača te je glavna uloga srednjovjekovne umjetnosti bila religiozna (The Corporate Dictionary).

U srednjem vijeku su se žene uglavnom ostvarivale kroz brak i majčinstvo. Prilikom sklapanja braka tražila se ženina suglasnost, ali zadnja odluka je bila očeva. Položaj žene ovisio je o njenom društvenom statusu te mjestu prebivanja. Kada govorimo o području Hrvatske, žene u Dalmaciji imale su značajno manja prava no one u Slavoniji koje su bile ravnopravne s mužem. Osim uloge majke, ženina uloga je mogla biti i uloga redovnice kojoj su se često okretale zbog izostanka miraza. U srednjem vijeku ponovno se javljaju emancipirane žene (Vađunec, 2009).

Esenka Bogorodica je najstarija znana skulptura s likom Bogorodice te najstarija srednjovjekovna samostojeća skulptura sjeverno od Alpa. Skulptura prikazuje Bogorodicu kako drži Krista u naručju. Figure su napravljene od drva te pozlaćene (Google Arts & Culture).

Primjer 25: *Esenska Bogorodica*, zlato na drvu, emajl, filigran i drago kamenje, dimenzije: visina: 17,6 cm, godina nastanka: oko 980., izvor: https://en.wikipedia.org/wiki/Golden_Madonna_of_Essen, pristupljeno: 18.5.2021.

3.1. Bizant

Bizant je naziv za istočni dio Rimskog Carstva koji se razvio nakon njegove podjele 395. godine. U njemu se nalazilo središte Carstva. Državni poredak u Bizantu se javlja na osnovi reforma u doba Dioklecijana i Konstantina I. Velikog. U Bizantu jača apsolutizam. Bizantsko Carstvo je imalo vodeću ulogu u kulturnom pogledu u kojem se oslanjalo na grčku i rimsku kulturu. Seoba naroda značajno je utjecala na Bizant (Hrvatska enciklopedija). U vrijeme Justinijana, Carigrad postaje umjetnička i politička prijestolnica (Janson, 2013).

Bizantsko Carstvo je vladalo hrvatskim prostorima više od 600 godina, mada ne kontinuirano. Utjecaj Bizantske kulture je vidljiv u graditeljstvu, pismenoj baštini, crkvenim obredima i dr. Bizant uspostavlja vlast nad Dalmacijom i dijelovima Panonije kada 535. godine pobjeđuje Ostrogote. Gradi se Eufrazijeva bazilika u Poreču, rekonstruiraju se zidine u Saloni te se grade utvrde na Jadranu. Slaveni naseljavaju područje današnje Hrvatske oko 550. g. Početkom 7. st., područje naseljavaju Hrvati. Slaveni i Hrvati zauzimaju Sirmium i Sisciu te stižu do Jadranske obale što je rezultiralo smanjenjem Bizantskog Carstva. Bizant vlada Kotorom, Dubrovnikom, Splitom, Trogirom, Zadrom, Krkom, Rabom, Osorom... Slaveni i Hrvati preuzimaju kasnoantičku baštinu (Hrvatska enciklopedija).

Bizantska umjetnost stvarana je kao mješavina grčke umjetnosti s bliskoistočnom. Sastojala se od dvije sastavnice, a to su: helenistička i orijentalna. Za razdoblje Bizanta značajni su mozak, freska, minijatura, ikona, bjelokost, emajl i zlatarstvo. Stvaraju se novi tipovi sakralnih građevina. Za Bizantsku kulturu su karakteristični križni tlocrt i bazilika s kupolom. Za gradnju pročelja koristila se opeka i kamen. Bizantsko kiparstvo zamjenjuje punu formu plošnošću. Na kipovima ima mnogo detalja; ornament se zasniva na kontrastu svjetla i sjene. On često prekriva kapitule, imposte, vijence, ahitrave, oltarne pregrade i crkveni namještaj. Bizantsku umjetnost je moguće podijeliti u tri razdoblja, a to su: Ranobizantsko stilsko razdoblje (6.-8. st.) nazvano još i zlatno doba, Srednjobizantsko stilsko razdoblje (9.-12. st.) nazvano još i Drugo zlatno doba te Kasnobizantsko stilsko razdoblje (13.-15. st.) nazvano još i Renesansa paleologa. Ranobizantsko razdoblje označava umjetničko veličanje cara što dovodi do pojave hijeratičkog bizantskog stila. Lik vladara se prikazuje frontalno te slika postaje ceremonijalna. Unutrašnjost crkava obiluje

mozaičkim i oslikanim ukrasima. Tu se javljaju nebeska i zemaljska hijerarhija. Prikazi carskog para Justinijana i Teodore (mozaici) ostali su sačuvani u Raveni u crkvi San Vitale. Kao najznamenitiji spomenik možemo spomenuti Aja Sofiju u Carigradu. Uvjetovano Arapskim osvajanjima, u slikarstvu se sve češće javljaju profane i povijesne teme. Pobjedom ikonodula u umjetnost se unose spontaniji i slobodniji elementi. U srednjobizantskom stilskom razdoblju, javlja se dualizam. Umjetnost je istovremeno i carska i pučka. Javljaju se rukopisi s minijaturama. Važni za ovo razdoblje su i mozaici u Dafni kao i freske crkve u makedonskom selu Nerezima. U arhitekturi se javljaju križno-kupolne crkve te se velika pozornost daje ukrašavanju eksterijera. Za kasnobizantsko razdoblje, važni su mozaici koji se nalaze u džamiji Kahriji u Carigradu, freske u Mistri na Atosu te u crkvama u Makedonij, Srbiji, Bugarskoj i Rumunjskoj. U Italiji se ističu mozaici u Venecijanskoj crkvi Sv. Marka te mozaici u normanskim crkvama na Siciliji (Hrvatska enciklopedija).

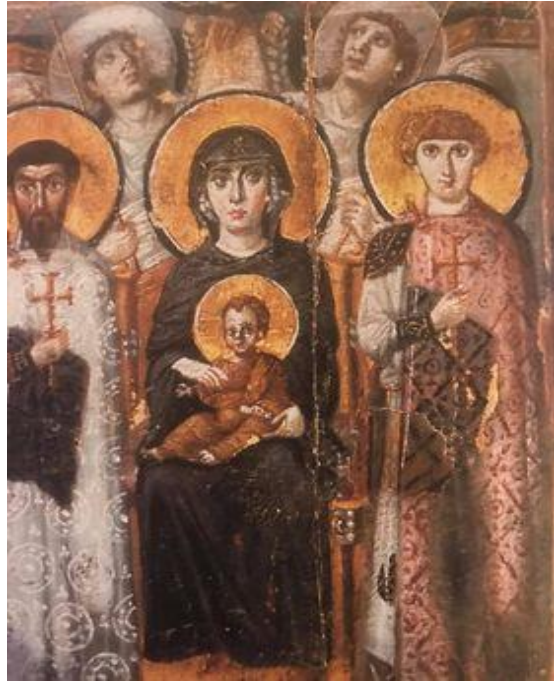
U Hrvatskom kulturnom nasljeđu, Bizantska umjetnost se pojavljuje od ranog srednjeg vijeka. Iz zlatnog doba bizantskog stila imamo sačuvan velik broj spomenika. Eufrazijev kompleks čini jednu od najvažnijih spomenika bizantske umjetnosti na zapadu (Hrvatska enciklopedija). Eufrazijeva bazilika je posvećena Marijinu Uznesenju. Na apsidalnom mozaiku Marija je pozicionirana u središtu te ima drugu najvažniju ulogu na mozaiku. Zanimljivo je da je to najstariji mozaik izrađen prema propisu iz slikarske knjige s gore Atos (<http://www.zupaporec.com/eufrazijeva-bazilika.html>, pristupljeno: 1.7.2022.). Bizantsko društvo dijelilo se na siromašnu populaciju i elitu. U 7. st. Justinijan je izregulirao obiteljski život zakonikom. Žena je postala glava obitelji te je imala pravo raditi mada je uglavnom bila kućanica. Glavna ženina uloga je bila uloga majke. Žena koja nije mogla imati djece izolirana je iz društva. Žene su sudjelovale u ekonomskim problemima obitelji. U 8. stoljeću ženama je dozvoljeno imati imovinu te su pravno zaštićene. Žene u Bizantu su rijetko bile obrazovane za razliku od muškaraca. Udavale su se između 12. i 13. godine za muškarca kojeg im je izabrao otac. Postojala je mogućnost, osim crkvenog, i građanskog vjenčanja. Uvjet za brak je miraz koji žena donosi u novu kuću. Razvod je bio dopušten te se mogao tražiti u slučaju preljuba za što su bile propisane kazne poput javnog sramoćenja i fizičkih kazni. Žene mlađe od 25 godina mogle su se vratiti kući i ponovno se udavati te su imale pravo zadržati miraz ili četvrtinu muževog imetka ukoliko se ne žele ponovno udati. Tada stječu pravni status (Tataj, 2019).

U Bizantu se razlikuje religijska i dvorska umjetnost. Jedno od značajnijih djela religijske umjetnosti je *Bogorodica s djetetom na prijestolju između svetaca i anđela* iz kraja 6. stoljeća koja se nalazi u samostanu sv. Katarine na Sinajskog gori u Egiptu (Jakubin, 2007). Bogorodica s Kristom u naručju je smještena između dva sveca i dva anđela u centralnom dijelu. Glave su prevelike za tijela što je karakteristično za Rimsku umjetnost, ipak, zgužvane crte lica govore da klasična tradicija više nije živa. Iza njih su dva anđela koja gledaju u nebo što se može povezati s vjerovanjem da Bog obitava na nebu. Svi likovi oko glave imaju aureole. Aureolu je kršćanstvo preuzelo od antike koja je bila atribut božanstva Sunca (Hrvatska enciklopedija). Donji likovi su prikazani statično dok je kod anđela vidljiva dinamika. Bogorodica nosi crnu haljinu koja je moguće znak Kristove smrti. Anđeli su odjeveni u bijelo dok sveci imaju svoje oprave.

U istom periodu je stvoren i mozaik *Bogorodica s djetetom na prijestolju* koja prikazuje Bogorodicu koja sjedi na prijestolju s Kristom u krilu. Oboje oko glave imaju aureole. Bogorodica je ponovno odjevena u crnu haljinu dok je Krist odjeven u zlatnu.

Bogorodica Vladimirska je djelo koje prikazuje Mariju i Krista u zagrljaju. Likovi djeluju vrlo blisko – Krist je priljubljen uz majčin obraz. Krist je odjeven u zlatnu halju dok je Djevica odjevena u crnu. Pozadina je zlatna. Ponovno se javlja zlatna boja koja je karakteristična za Bizantsko stvaralaštvo.

Navještenje je mozaik koji se nalazi u kaloti Eufrazijeve bazilike u Poreču. Prikazana je Djevica na prijestolju kako drži Krista. Okružuju je anđeli i sveci od kojih je natpisom istaknut sv. Mauro, zaštitnik Poreča. Prikazan je i biskup Eufrazije koji u rukama drži model bazilike anđela, đakon Klaudije i njegov sin Eufrazije (Matejčić, 2009).

Primjer 26: *Bogorodica s djetetom na prijestolju između svetaca i anđela*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: kraj 6. st., izvor: Marijan Jakubin (2007), *Vodič kroz povijest umjetnosti*, Zagreb, Školska knjiga

Primjer 27: *Bogorodica s djetetom na prijestolju*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: oko 843.-867., izvor: Milan Pelc (2012), *Povijest umjetnosti u Hrvatskoj*, Zagreb, Naklada Ljevak

Primjer 28: *Bogorodica Vladimirska*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: 12. st., izvor: https://sh.wikipedia.org/wiki/Bogorodica_Vladimirska#/media/Datoteka:Vladimirskaya.jpg 012, preuzeto: 16.11.2020.

Primjer 29: *Navještenje*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: nepoznata, izvor: https://e283b02a-a-62cb3a1a-s-sites.googlegroups.com/site/istocnorimskocarstvobizant/eufrazijeva-bazilika/1024px-Pore%C4%8D_-_Bas%C3%ADlica_Eufrasiana_-_Mosaics_de_labsis.JPG?attachauth=ANoY7cpj480rlmDxLY9ioOo70alBHgnUZmADZ7VUBgJy5GhP1MyhACKTwuUu9zVjINsWeC2Fu5dy-dZX4XaNHEewD1-WxgUmqslJoytg_-PujDFu8O6VSuACCV7MvAFzZurNXpb84xYgFRxx5DirbAuwqGV0lrLysM_YFtcN3MIR8fH5WH5aIOTuSc2n1PYv5Je9WfL6IJKaobSPOXu3B-w_rrUXKkJX_Lc2e46kaqLQ5X0_5VKEiQLG6Z1aocgt3Y8qAgBCHjFzjN1HhOULKNUQ7b_Ba9QpQRrLGu-0-Evfrv45Z7ec3Mj9zh6lkjfWosvM9DT1BqLFV4xB7L8RG5FGzwJtUH9g%3D%3D&attredirects=0), preuzeto: 16.11.2020.

3.2. Romanika

Riječ romanika dolazi od latinskog izraza *Romanus* što znači rimski. Možemo je definirati kao stilsko razdoblje koje se javlja u zapadnoeuropskoj umjetnosti te označava umjetnost prvog srednjovjekovnog stila. Trajala je od otprilike 1000. godine pa sve do 1250. godine, ovisno o području (Hrvatska enciklopedija).

Prvo razdoblje romanike trajalo je od 960. do 1060. te je ono bilo prijelaz između ranog i srednjeg vijeka. U vrijeme romanike se odvija evolucija Crkve te se pojavljuju biskupi naručitelji. Skulptura je vezana uz arhitekturu te su figuralni prikazi rijetki. Skulptura u metalu postaje ekspresivnija. Na pročeljima se javljaju plitki reljefi. U doba zrele romanike regionalizam iskaza postaje bitno obilježje. Na portalima crkava razvija se ikonografski prikaz. Romaničko slikarstvo koje je ukrašavalo crkve je slabo očuvano. Karakterizira ga „linearna, plošna stilizacija i shematsko pojednostavljivanje likova, bez težnje realističnom opisivanju stvarnosti te, vrlo često, kontrastni odnosi boja” (Hrvatska enciklopedija). U romaničkom slikarstvu na zapadu vidljiv je utjecaj otonske umjetnosti. U 12. st. se definira zreloromanički stil. Njeguje se tradicija iluminiranih rukopisa (Hrvatska enciklopedija).

Za vrijeme romanike vlada feudalizam. Društvo se dijeli na plemstvo, svećenstvo, seljaštvo i građanstvo. Kršćanska ideologija jača te su samostani središte kulturnog i umjetničkog života (Jakubin, 2003).

Govoreći o romanici u Hrvatskoj, najviše spomenika pojavljuje se u Dalmaciji i Istri. Javljaju se trobrodne bazilike. Prvi spomenik zrele romanike u Hrvatskoj je crkva Sv. Marije u Zadru koju je podignuo kralj Koloman. U romaničkoj arhitekturi na području Hrvatske vidljivi su utjecaji Apulije, Lombardije te Venecije. Pročelja su raskošno ukrašavana. Važnu ulogu u romaničkoj arhitekturi imali su zvonici. U sjevernoj Hrvatskoj je sačuvano jako malo romaničke arhitekture. Ranoromaničku skulpturu karakterizira narativnost. U romanici su izrađene prve portalne kompozicije s teofanijskim prikazima (Hrvatska enciklopedija).

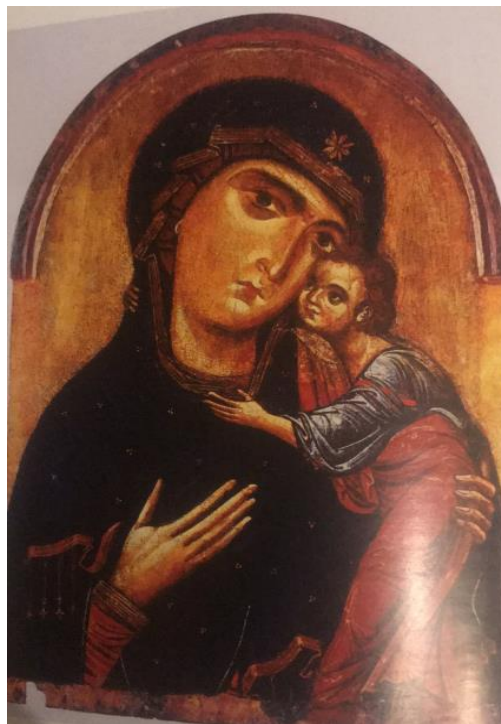
Od važnijih djela u hrvatskoj romanici tu su *Bogorodica s djetetom* iz crkve sv. Šime u Zadru te *Bogorodica s Isusom* iz crkve Gospe od Zvonika (kraj 13 st.) (Pelc, 2012).

Bogorodica s djetetom iz crkve sv. Šime u Zadru prikazuje Bogorodicu u zagrljaju s Kristom. Boje su jednostavne te su svedene na zlatnu, crnu i crvenu. Kristova glava je prikazana neobično maleno i neproporcionalno dok je Bogorodica proporcionalnija. Kompozicija je piramidalna.

Na djelu *Bogorodica s Isusom* iz crkve Gospe od Zvonika vidljiv je uski spektar boja. Prisutan je kontrast te je kompozicija piramidalna.

Imadova Madona je drveni kip u punoj plastici kojeg je biskup Imad Von Paderborn darovao svojoj katedrali. Isprva je bila prekrivena zlatnim listićima. Iz djela se nazire bizantska krutost, ali i snaga izraza (Souchal, 1968). Isus naliči više na malog čovjeka ili na kipić nego li na dijete. Nasuprot njega tu je Bogorodica koja je glomazna. Djelo je asimetrično, a kompozicija je piramidalna. Boje su jednostavne – pojavljuju se crna i zlatna. Na odjeći su prikazani nabori koji su na Kristovoj odjeći bolje izvedeni no na Marijinoj.

Djelo *Madona s djetetom* je kruto što je karakteristično za romaniku, međutim u ekspresivnosti je vidljiv utjecaj gotike. Isus je prikazan kao odraslije dijete (Souchal, 1968). Odnosi glava i tijela su proporcionalniji nego na prethodnim primjerima.

Primjer 30: *Bogorodica s djetetom*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: kraj 13. st., Crkva sv. Šime u Zadru, izvor: Milan Pelc (2012), *Povijest umjetnosti u Hrvatskoj*, Zagreb, Naklada Ljevak

Primjer 31.: *Bogorodica s Isusom*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: kraj 13. st., Crkva Gospe od Zvonika, izvor: Milan Pelc (2012), *Povijest umjetnosti u Hrvatskoj*, Zagreb, Naklada Ljevak

Primjer 32: Imad Von Paderborn, *Imadova Madona*, drveni kip u punoj plastici, dimenzije: visina: 112 cm, godina nastanka: 1058., izvor: Francois Souchal (1968), Rijeka, Otokar Keršovani

Primjer 33: *Madona s djetetom*, kamen, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: prva pol. 12. st.,
izvor: Francois Souchal (1968), Rijeka, Otokar Keršovani

3.3. Gotika

Riječ gotika dolazi od njemačkog izraza *Gotik* ili od kasnolatinskog izraza *gothicus* što znači koji pripada Gotima. Javlja se u prvoj polovici 12. stoljeća u Francuskoj a traje do 15. stoljeća. Dijeli se na ranu, visoku i kasnu gotiku. Za gotiku su karakteristične velike građevine na kojima prevladavaju šiljasti lukovi i svodovi dok tlocrt ostaje bazilikaln. Postiže se prostorna cjelina. Na pročeljima su česta pojava dva visoka šiljasta zvonika. Primjena dekorativnih elemenata postaje sve bogatija. Na gotičkim skulpturama česta pojava su biljni motivi kojima su ukrašeni kapiteli. Figuralna skulptura u Francuskoj se pojavljuje na pročeljima i timpanima katedrala na kojima se prikazuju prizori iz Kristova života, Marijina života te života svetaca. Skulptura je za vrijeme gotike bila vezana uz arhitekturu. Draperija se posebno ukrašavala, a lica su imala izdužen izraz. U Njemačkoj se skulptura oslobodila arhitektonskog utjecaja te su nastali takozvani pobožni likovi. Kiparstvo se premjestilo iz radionica u kraljevske dvorove. Jedna od karakteristika gotičke arhitekture su oslikani prozori. Cvjetaju i iluminacije rukopisa. Javlja se zlatarska i drvorezbarska umjetnost s motivima gotičke arhitektonske dekoracije (Hrvatska enciklopedija). U vrijeme gotike humanizam jača te to daje novi uvid u umjetnost. Djela se oblikuju na temelju promatranja prirode. Karakteristike gotičkog idealizma su lijep oblik glave, smireni izraz lica, te dojam blagosti i vedrine (Jakubin, 2007).

Duccijeva *Bogorodica s djetetom* prikazuje Bogorodicu kako drži Krista u rukama, dok on poseže za njenim velom. Krist je vrlo malen. Djelo je još u prvobitnom okviru (Janson, 2013). Na djelu je vidljiva bliskost majke i djeteta. Autor za pozadinu koristi zlatnu boju. Krist podsjeća više na odraslog čovjeka no na dijete (Douglass).

Bogorodica Nicole Pisana je freska koja prikazuje Bogorodicu kako sjedi na prijestolju s Kristom u rukama (Wolf, 2007).

Rođenje Kristovo je još jedno djelo Nicole Pisana. Vidljiva je narativnost. Panel prikazuje Navještenje, Isusovo rođenje i obožavanje pastira (Wolf, 2007).

Giotto Di Bondone slika *Poklonstvo kraljeva*, fresku koja se nalazi u Padovi, u kapeli Arena (Wolf, 2007) te *Bogorodicu na prijestolju* za crkvu Svih Svetih u Firenci (Janson, 2013).

Poklonstvo kraljeva obiluje bojama te prikazuje Isusovo rođenje i tri kralja – Gašpara, Melkiora i Baltazara koji su mu se došli pokloniti. Vidljiva je i zvijezda repatica. Događaj se temelji na Biblijskoj priči. *Bogorodica na prijestolju* je prikaz Bogorodice s Kristom. Bogorodica sjedi na prijestolju dok je okružuju sveci i dva anđela s aureolama. Bogorodica je ponovno obučena u crno.

Cimabueova *Bogorodica na prijestolju* je naslikana na grčki način. Strogoća je zastupljenija nego u Bizantu. Djelo je bilo namijenjeno oltaru crkve Santa Trinita u Veneciji. Boja Bogorodičine haljine ističe ju te ju tako čini središnjom točkom kompozicije. Autor rabi linearne zlatne elemente – tako pojačava njeno dostojanstvo (Janson, 2013). Izraz lica je nježniji te su geste prirodnije gledajući Cimabueove prethodnike (Farthing, 2010).

Gotička skulptura s vremenom gubi svaki trag klasicizma o čemu svjedoči *Pariška Bogorodica* koja se nalazi u crkvi Notre Dame. Sastoji se većinom od udubljenja i izbočenja – crta. Skulptura je bestjelesna te je elegancija svrha samoj sebi. Isus je prikazan kako se igra majčinim velom (Janson 2013).

Najrasprostranjeniji je bio prikaz Marije kako tuguje nad mrtvim sinom. *Pieta* dolazi od latinske riječi *pietas* koja znači poboštvo, termin podrazumijeva prikaze djevice koja oplakuje Krista. *Roettgen Pieta* tradicionalnoj temi daje jači emocionalni izraz. Bogorodica je prikazana kako drži sina u naručju. Tijela i udovi su tanki te ne liče ljudskim. Prisutan je osjećaj empatije i tuge. Djelo je u Njemačkoj pokrenulo val novih, sličnih kipova koji su bili namijenjeni privatnoj pobožnosti te odatle dolazi termin *andachtsbild* (slika za kontemplaciju). *Roettgen Pieta* je izrezbarena u drvu te obojana (Janson, 2013). *Bogorodica Jeanne D'Evreux* izrađena je od metala te je pozlaćena. Isus je prikazan kako dodiruje majčine usne. Djeluje vrlo elegantno i otmjeno. Obučena je u haljinu čiji su nabori naglašeni. Natpis na bazi svjedoči tome da je djelo bilo kraljevski poklon dok ljljan ukazuje na to da ima veze s francuskim kraljevima (Janson, 2013).

Djelo *Bogorodica* se nalazi na srednjem stupu na ulazu u crkvu u Freiburgu. Ispod njenih nogu nalazi se Izaj koji spava. Iz njegovog tijela niče izdanak koji obavlja Bogorodicu te uokviruje svodno polje portala (Hofstatter, 1968).

Djelo *Lijepa Madona* je nastalo u Češkoj i pripada tzv. *mekom stilu*. Za *meki stil* su karakteristične zaobljenje neprekinute linije. To možemo vidjeti i na reprodukciji. Odjeća je neovisna o tijelu (Hofstatter, 1968).

U djelu *Pieta iz samostana Seeon na jezeru Chiemsee* veličina majčina i Isusovog tijela autor pokušava naglasiti tugu krhke majke koja bdije nad tijelom sina (Hofstatter, 1968).

U djelu *Pieta iz Ostricha* vidimo realističniji pristup Mariji i Isusovom tijelu koje je isušeno. Njene crte lica odaju bol (Hofstatter, 1968).

Bogorodica, kao što nam na to ukazuje primjer *Marija na mjesječevu srp*, postaje prikazivana kao čvrsta žena sa širokim obrazima – njen lik postaje monumentalan (Hofstatter, 1968).

Autor *Bogorodice iz Dangolsheima*, koji je nepoznat, iz realizma se ponovno vraća prikazu *lijepih Madona* (Hofstatter, 1968).

U Hrvatskoj se gotika javlja nešto kasnije te se isprepliće s romanikom i renesansom (Hrvatska enciklopedija). Jedna od značajnijih djela su *Oltar iz Remetinca* i *Bogorodica s djetetom s oltara sv. Emerika zagrebačke katedrale* (Pelc, 2012). *Oltar iz Remetinca* u središtu prikazuje Bogorodicu s Kristom dok se s lijeva i desna odvija naracija. *Bogorodica s djetetom s oltara sv. Emerika zagrebačke katedrale* je kip Bogorodice s Kristom izrađen pridajući veliku pozornost naborima na njenoj halji (Pelc, 2012).

U crkvi sv. Vida u Pazu kod Boljuna nalazi se freska *Bogorodica na prijestolju*, djelo Alberta iz Konstanza (Pelc, 2012). Prikazana je Bogorodica koja se nalazi na prijestolju s Kristom u rukama.

U Splitu je sačuvan triptih *Bogorodica s djetetom* koji prikazuje Bogorodicu, malog Isusa u sredini, bočno sv. Franju i sv. Nikolu te u gornjem središnjem djelu donatore (Pelc, 2012).

Triptih *Bogorodica sa svecima* Lovre Dobričevića u Dubrovniku u Crkvi Svete Gospe prikazuje Bogorodicu s Kristom, anđele i svece. Vidljiv je utjecaj mletačke radionice braće Vivarini. Prisutni su kasnogotički elementi kao što je zlatna pozadina i neutralno tlo te težnja ka tjelesnosti i idealizaciji (Pelc, 2012).

Retabl oltara Bogorodice zaštitnice iz Gračišća prikazuje Bogorodicu koja drži Isusa u naručju, oboje imaju krune na glavama. Bogorodica svojim plaštem obgrljuje i štiti vjernike koji joj se mole. Bogorodica i Isus su velikih dimenzija dok su vjernici odrasle osobe malih dimenzija, što je odlika gotike.

Retabl Bogorodice zaštitnice iz Cerovlja prikazuje Bogorodicu koja je prikazana također u donjemu dijelu s krunom na glavi, kako plaštem štiti mještane.

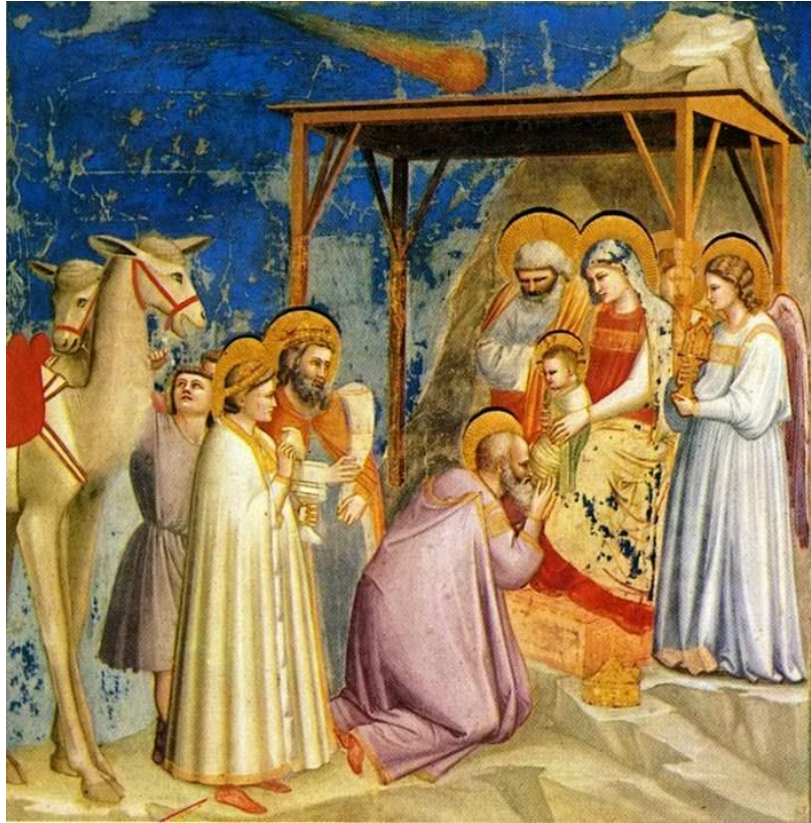
Primjer 34: Duccio di Buoninsegna, *Bogorodica s djetetom*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: oko 1300., izvor: <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/438754>, pristupljeno: 26.4.2021.

Primjer 35: Nikola Pisano, *Bogorodica*, dimenzije: nepoznate: godina nastanka: 1259.-1260., izvor: https://www.123rf.com/photo_28690127_-ohrid-macedonia-may-18-2011-frescos-inside-the-church-of-st-bogorodica-perivlepta-in-ohrid-macedoni.html, pristupljeno: 16.11.2020.,

Primjer 36: Nicola Pisano, *Rođenje kristovo*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: 1259.-1260.,
izvor: <https://www.pinterest.com/pin/230246599677888762/>, preuzeto: 16.11.2020.

Primjer 37: Giotto Di Bondone, *Poklonstvo kraljeva*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: nepoznata, izvor: https://hr.wikipedia.org/wiki/Giotto_di_Bondone#/media/Datoteka:Giotto_-_Scrovegni_-_18_-_Adoration_of_the_Magi.jpg, datum pristupljanja: 26.4.2021.

Primjer 38: Giotto Di Bondone, *Gospa na prijestolju s anđelima*, tempera na drvetu, dimenzije: visina: 3,2 m, širina: 2,03 m, godina nastanka: 1305.-1307., izvor: <https://hr.puntomariner.com/the-painting-madonna-and-child/>, pristupljeno: 16.11.2020.

Primjer 39: Cimabue (Cenni di Pepo), *Bogorodica na prijestolju*, dimenzije: visina: 4 m, godina nastanka: 1280.-1290., izvor:

https://bs.wikipedia.org/wiki/Cimabue#/media/Datoteka:Cimabue_033.jpg, pristupljeno: 16.11.2020.

Primjer 40: *Pariška bogorodica*, kamen, dimenzije: visina: 1,8 m, godina nastanka: početak 14. st.,
izvor: <https://www.pinterest.com/pin/71424344065586847/>, pristupljeno: 26.4.2021.

Primjer 41: *Roettgen Pietà*, oslikana lipovina, dimenzije: visina zajedno s postoljem: 88,5 cm, godina nastanka: oko 1300., izvor: <https://baroquepotion.com/2012/03/this-is-my-body/>, pristupljeno 26.4.2021.

Primjer 42: *Bogorodica Jeanne D'Evreux*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: nepoznata, izvor: <https://www.louvre.fr/en/oeuvre-notices/virgin-and-child-jeanne-d-evreux>, pristupljeno: 26.4.2021.

Primjer 43: *Bogorodica*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: 1280.-1290., izvor: Hans H. Hofstatter (1968), *Kasni srednji vijek*, Rijeka, Otokar Keršovani

Primjer 44: *Lijepa Madona*, vapnenac s ostacima stare boje, dimenzije: visina: 112 cm, godina nastanka: oko 1400., izvor: Hans H. Hofstatter (1968), *Kasni srednji vijek*, Rijeka, Otokar Keršovani

Primjer. 45: *Pieta iz samostana Seeon na jezeru Chiemsee*, obojena skulptura u kamenu, dimenzije: visina: 75 cm, godina nastanka: 1420.-1425., izvor: Hans H. Hofstatter, (1968), *Kasni srednji vijek*, Rijeka, Otokar Keršovani

Primjer 46: *Pieta iz Ostricha*, obojana orahovina, dimenzije: visina: 88 cm, godina nastanka: oko 1420., izvor: Hans H. Hofstatter (1968), *Kasni srednji vijek*, Rijeka, Otokar Keršovani

Primjer 47: *Marija na mjesečevu srp*, uljena tempera na drvu, dimenzije: visina: 103 cm, širina: 77 cm, godina nastanka: oko 1470.-1480., izvor: Hans H. Hofstatter (1968), *Kasni srednji vijek*, Rijeka, Otokar Keršovani

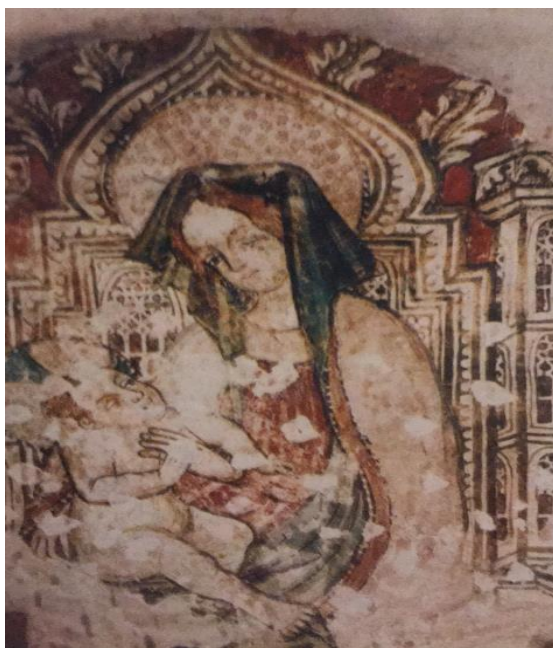
Primjer 48: *Bogorodica iz Dangolsheima*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: oko 1470., izvor: Hans H. Hofstatter (1968), *Kasni srednji vijek*, Rijeka, Otokar Keršovani

Primjer 49: *Oltar iz Remetinca*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: kraj 15. st., izvor: Milan Pelc (2012), *Povijest umjetnosti u Hrvatskoj*, Zagreb, Naklada Ljevak

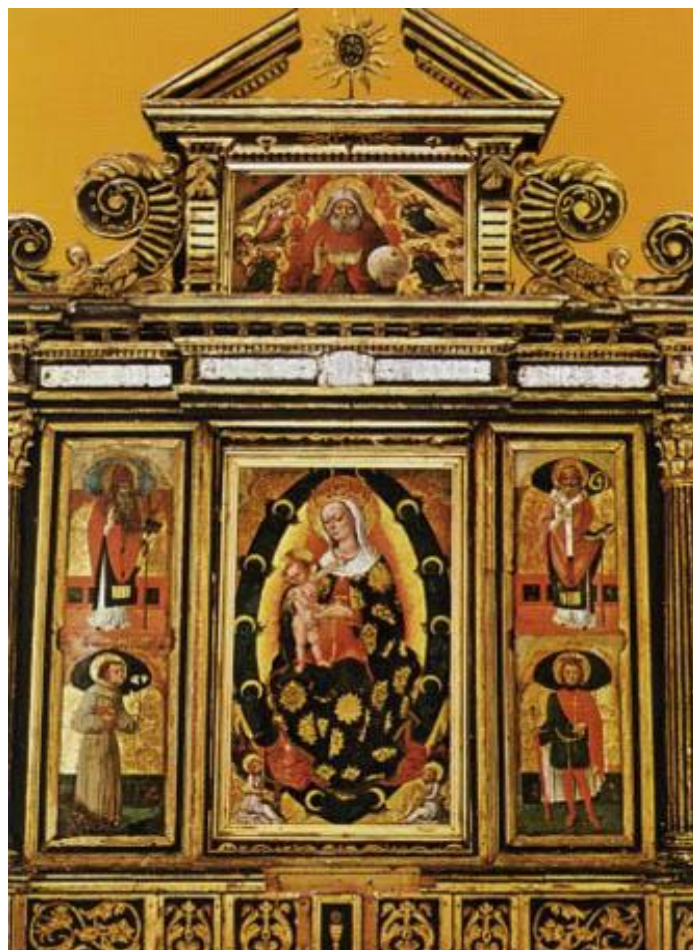
Primjer 50: *Bogorodica s djetetom s oltara sv. Emerika zagrebačke katedrale*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: oko 1500., izvor: Milan Pelc (2012), *Povijest umjetnosti u Hrvatskoj*, Zagreb, Naklada Ljevak

Primjer 51: Albert iz Kostanza, *Bogorodica na prijestolju*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: nepoznata, izvor: Milan Pelc (2012), *Povijest umjetnosti u Hrvatskoj*, Zagreb, Naklada Ljevak

Primjer 52: *Bogorodica s djetetom, sv. Franjom Asiškim, sv. Nikolom i donatorima*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: oko 1320., izvor: Milan Pelc (2012), *Povijest umjetnosti u Hrvatskoj*, Zagreb, Naklada Ljevak

Primjer 53: Lovro Dobričević, *Bogorodica sa svecima*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: 1465.,
izvor: <https://www.artexpertswebsite.com/pages/dobricevic.php>, preuzeto: 9.4.2021.

Primjer 54: *Retabl oltara Bogorodice zaštitnice*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: 1633., izvor: Marija Ivetić (2007), *Drveni retabli oltara od XVII. do kraja XIX. Stoljeća iz crkava središnje Istre*, Pazin, Pučko otvoreno učilište u Pazinu – Muzej grada Pazina

Primjer 55: *Retabl Bogorodice zaštitnice*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: 17./18. st., izvor: Marija Ivetić (2007), *Drveni retabli oltara od XVII. do kraja XIX. Stoljeća iz crkava središnje Istre*, Pazin, Pučko otvoreno učilište u Pazinu – Muzej grada Pazina

4. Novi vijek

Novi vijek je razdoblje koje započinje otkrićem Amerike. Pojavljuju se brojni umjetnički pravci, a to su: renesansa, manirizam, barok, rokoko, klasicizam, romantizam, realizam, impresionizam, postimpresionizam te secesija (Jakubin, 2007).

U novom vijeku rad žena nije bio cijenjen pa iz tog razloga u povijesnim zapisima nema žena. Ženin rad i plodovi njenog rada pripadali su mužu. U 18. stoljeću, za vrijeme industrijske revolucije u Engleskoj, žene su radile kod kuće i na poslu. Bile su plaćene manje od muškaraca. Nakon muževe smrti često bi ostale bez doma. Francuska revolucija je bila početak borbe žena za pravo glasa. Žene su se uputile prema Versaillesu pljačkajući trgovine i gostionice. Sudjelovale su i u napadu na Bastillu kada je javno izrečeno da žene trebaju dobiti prava. Olympe de Gouges, francuska spisateljica i aktivistica, objavila je deklaraciju o pravima žena te je njome tražila pravo na ravnopravnost, obrazovanje i politička prava (Matotek, 2019).

4.1. Renesansa

Renesansa je dobila naziv prema francuskoj riječi *renaissance* koja označava obnovu ili preporod. Ona se odnosi na razdoblje od 15. do 16. stoljeća. Cilj joj je revitalizacija znanosti i umjetnosti te se nadovezuje na humanizam (Hrvatska enciklopedija). Renesansa je nastala na području Firence, Venecije, Rima i Milana (Jakubin, 2007). Na njen nastanak su utjecali križarski ratovi te propast Bizanta. Potkraj 15. stoljeća, renesansa se s područja Italije širi na područje Francuske, Poljske, Mađarske, Hrvatske, Španjolske i Portugala. Iz Francuske se širi na Nizozemsku, Njemačku, Englesku i Skandinaviju (Hrvatska enciklopedija).

Ljudska ljepota i snaga je za vrijeme renesanse bila u središtu stvaralaštva. Čovjek je postao učestali motiv umjetničkih djela (Jakubin, 2007). Renesansa se dijeli na ranu renesansu i visoku renesansu. Uzor joj je antika te joj je važna preciznost. U kiparstvu se javljaju realistično modelirani likovi. Za renesansno slikarstvo važno je otkriće perspektiva koje omogućuje realistični prikaz dubine. Obrađivane su Biblijske, mitološke, legendarne, povijesne teme, portret i akt. Bellini uvodi u renesansno

slikarstvo *sacra conversazione* ili *sveti razgovor* – prikaz Djevice i Krista koji su okruženi svecima u neformalnoj grupaciji (kao da razgovaraju). U vrijeme Leonarda da Vinci, visoka renesansa dostiže vrhunac. Oblikovanje volumena postaje slobodnije (Hrvatska enciklopedija).

Alessandro di Mariano di Vanni Filipepi (Botticelli) školovan od strane fra Fillipea Lippi u Pratu slika djela s motivom majke: dva djela nazvana *Djevica i Dijete s anđelom*, *Djevica i dijete sa šest svetaca*, *Djevica i dijete s pet anđela* te *Djevica i dijete sa šest anđela* (Deimling, 2006).

Djevica i dijete s anđelom (prva) je Botticellijevo djelo koje je nastalo pronalazeći kompozicijski uzor u djelima njegovog učitelja, Fillipea Lippija gdje anđeo prinosi Krista Mariji (Deimling, 2006).

Djevica i dijete sa šest svetaca je Botticellijeva prva oltarna slika koja prikazuje svece zaštitnike liječnika – Kuzmu i Damjana kako kleče, Ivana Krstitelja I Mariju Magdalenu koji se nalaze Mariji s desne strane te Franju Asiškog i svetu Katarinu od Aleksandrije koji se nalaze s lijeve strane (Deimling, 2006). Ova oltarna slika je primjer *svetog razgovora* (Web Gallery of Art).

Djevica i Dijete s anđelom, poznata još i kao *Djevica na euharistiji* ili *Chigijeva Madona* prikazana je kako s Isusom u naručju gleda na darove koje pridonosi anđeo – grožđe i pšenično klasje kojima je cilj podsjetiti na Kristovu Muku (Deimling, 2006).

Djevica i Dijete s pet anđela je tondo s pozlatama te je on najskuplja Botticellijeva slika. Velika količina zlata nam govori da je to naručena slika (obično je naručitelj određivao koliko zlata će se nalaziti na slici) (Deimling, 2006).

Djevica i Dijete sa šest anđela ili *Madonna della Melagrana* je tondo na kojem je prikazana djevica koja u rukama drži Krista i šipak koji simbolizira Kristovu muku (Deimling, 2006).

Tizian (oko 1490. – 1576.) Slika *Madonu i dijete sa svetim Antonom Padovanskim i svetim Rokom*. *Madona i Dijete sa svetim Antonom Padovanskim i svetim Rokom* je jedna od Tizianovih najranijih religijskih slika. U centru je prikazana djevica koja drži Krista prema kojem se naginje sveti Rok. Krist gleda prema svetom Antonu koji okreće glavu (Kennedy, 2006).

Pieter Bruegel prikazuje *Poklonstvo kraljeva*. Na slici je prikazana Marija kako sjedi s Kristom u krilu. Marija je pognuta, Krist se povlači, a Josip se nagnje prema čovjeku koji mu šapće (Hagen i Hagen, 2007).

Raffaello ili Rafael (1483.- 1520.) slika sliku *Madona i dijete sa svetim Ivanom Krstiteljem i svetim Nikolom od Barija, Djevicom, Josip i Elizabeta s Isusom i Ivanom, Sikstinska Madona* te *Lijepa vrtlarica* ili *Madona i dijete s malim sv. Ivanom* (Thoenes, 2007).

Djelo *Madona i Dijete sa svetim Ivanom Krstiteljem i svetim Nikolom od Barija* prikazuje svetog Ivana Krstitelja koji propovijeda dok Marija sjedi na prijestolju s Kristom u naručju. Prisutna je tonska gradacija (Thoenes, 2007). Crvena boja označava Kristovu krv. Proporcije su harmonične (Web Gallery of Art).

Djelo *Djevicom, Josip i Elizabeta s Isusom i Ivanom* prikazuje pet likova – Djevicu, Josipa, Elizabetu, Isusa i Ivana (Thoenes, 2007). Kompozicija je piramidalna. Piramidalna kompozicije se često javlja u razdoblju renesanse.

Djelo *Sikstinska Madona* prikazuje Djevicu s djetetom te svetim Sikstom i svetom Barbarom (Thoenes, 2007). Djevicom stoji na uzvišenijem dijelu.

Djelo *Madona i Dijete s malim svetim Ivanom* prikazuje svetog Ivana koji kleči ispred Krista koji se povija oko majčine noge (Thoenes, 2007). Proporcije su harmonične (Web Gallery of Art). Kompozicija je ponovno piramidalna.

Albrecht Dürer (1471.-1528.) slika *Madonu i dijete ispred luka, Madonu s karanfilom, Svetu Anu s Djevicom i Djetetom* te sliku *Djevicom i dijete* (Wolf, 2007).

Djelo *Madona i Dijete ispred luka* prikazuje Djevicu koja drži Krista u naručju. Na djelu su vidljivi talijanski uzori, posebice Bellinijevi (Wolf, 2007). Krist je prikazan kako poseže za majčinom rukom dok im se pogledi susreću (Web Gallery of Art).

Djelo *Madona s karanfilom* prikazuje Djevicu s Kristom i karanfilom koji simbolizira Kristovo stradanje (Wolf, 2007). Umjetnik obraća veliku pozornost na proporcije. Krist drži krušku (Web Gallery of Art). Svjetlost dolazi s lijeve strane.

Djelo *Sveta Ana s Djevicom i Djetetom* prikazuje svetu Anu, Marijinu majku, s Marijom i Kristom. Kompozicija je piramidalna (Wolf, 2007). Boja ima važnu ulogu u

djelu. Sveta Ana je prikazana kako drži ruku na Marijinom ramenu (The Metropolitan Museum of Art).

Djeвица i dijete je još jedno Dürerovo djelo gdje vidimo Djevicu s Djetetom u naručju. Prisutan je sklad (Wolf, 2007). Djeвица i Krist su prikazani ispred crne pozadine. Krist je omotan u plašt. U lijevoj ruci ponovno drži krušku koja je simbol Isusove ljubavi (Kunst Historisches Museum Wien).

Massacio slika *Bogorodicu na prijestolju*. Djelo prikazuje Bogorodicu kako sjedi na prijestolju s Kristom u naručju. Ispod njih se nalaze dva anđela s aureolama na glavama.

Fra Filippo Lippi slika *Bogorodicu na prijestolju*. *Bogorodica na prijestolju* je tondo na kojem se nalazi Marija s Isusom u krilu. Autor ih idealizira (Janson, 2013). Bogorodica s Kristom se nalazi u prvom planu. Postavljena je na tron. U desnoj ruci drži nar. U pozadini se nalaze prikazi iz života svete Ane, Marijine majke. S desne strane na stepenicama se nalazi sveta Ana koja se sastaje s mužem Joachimom. Na lijevoj strani je prikazano Marijino rođenje. Prisutna je prostorna dubina (La Gallerie degli Uffizi).

Domenico Veneziano, slika *Bogorodicu s djetetom i svecima*. U djelu su Madona i Dijete okruženi s četiri svetaca. Perspektiva je linearna. Svjetlo dolazi s desne strane. Likovi su idealizirani. Vidljiv je kontrast između odjeće svetaca i njihova lica (Web Gallery of Art).

Giovani Bellini slika *Bogorodicu sa svecima*. Bellinijeva Bogorodica je izdignuta s Kristom dok sv. Petar, sv. Katarina, sv. Lucija i sv. Jeronim stoje ispod nje okupljeni ispod polukupole. Kompozicija je piramidalna (Janson, 2013).

Leonardo da Vinci (1452.- oko 1850.) slika *Madona s karanfilom*, *Madona Benois*, *Poklonstvo kraljeva*, *Djeвица u spilji*, *Burlington-karton* te *Djeвица, dijete i sveta Ana* (Zollner, 2006).

Madona s karanfilom se smatra da Vincijevim najranijim djelom. Vidljiva je sličnost s djelima Andree del Verrocchija (Zollner, 2006).

Madona Benois je djelo nazvano prema jednom od vlasnika. Na slici se očituje kvaliteta tamnih tonova. Likovi su osvjetljeni (Zollner, 2006). Marija je prikazana kako pokazuje Djetetu cvijet za kojim on poseže (The State Hermitage Museum).

Poklonstvo kraljeva prikazuje Mariju i Krista kojima kralj daruje tamjan koji je simbol pričesti (Zollner, 2006). Djelo odstupa od tradicionalne linearne kompozicije. Grupacija likova je centralna i piramidalna, likovi su okupljeni oko Marije. Djelo je prožeto tamom i svjetlom. Nikad nije završeno (Web Gallery of Art).

Tema *Djevice u spilji* je klanjanje sv. Ivana Kristu u Marijinom prisustvu. Prizor je misteriozan. Likovi koji izranjaju iz spilje se ističu uz izmaglicu. Ta se tehnika naziva sfumato (Janson, 2013). Kompozicija je piramidalna. Između likova i u pozadini postoje šupljine. Prostor daje dojam opipljivosti (Damjanov, 1984). Pozadinu čine stijene i cvijeće (The National Gallery). To je Leonardova prva slika nastala u Milanu (Zollner, 2006).

Djelo *Burlington-karton* prikazuje Mariju, Krista, svetu Anu i malog svetog Ivana Krstitelja. Djelo je vjerojatno studija za sliku naručenu od strane francuskog kralja te je bilo namijenjeno kao kraljev poklon supruzi (Zollner, 2006). Slika se sastoji od osam papira povezanih u jedan. Kompozicija je piramidalna (Web Gallery of Art).

Djelo *Djevica, Dijete i sveta Ana* prikazuje djevicu kako sjedi u krilu svete Ane posežući za malim Kristom koji poseže za janjetom. Likovi su u prvom planu te tvore piramidalnu kompoziciju. Iza njih je pejzaž čija je udaljenost prikazana bojom. Tonovi pejzaža sugeriraju prisustvo zraka i daljine – zračna perspektiva. Između likova je stvorena napetost (Damjanov, 1984). Djelo je prvobitno bilo namijenjeno za oltar kapele Giacomini Tebalduci (Zollner, 2006).

Michelangelo di Lodovico Buonarroti Simoni izrađuje *Pieta*. Djelo prikazuje mrtvo Kristovo tijelo koje okomito leži u Bogorodičnim rukama nakon skidanja s križa (Hrvatska enciklopedija). Michelangelo zamišlja opraštanje majke od sina drugačije nego ostali umjetnici. U njegovom djelu opraštanje je spokojno. Kompozicija je stabilna. Michelangelo Bogorodičnim mladenačkim izgledom dočarava njenu nevinost (Janson, 2013). Djelo nalazi uzor u grčkoj umjetnosti (Neret, 2006).

Pieter Coecke van Aelst slika *Sv. Obitelj pri odmoru na bijegu u Egipat*. Djelo je sačuvano u crkvi sv. Marije u Pakljeni (Pelc, 2012).

Luca della Robbia izrađuje *Madonu u cvijetnjaku*. Keramika umjetnika iz obitelji Robbia bila je omiljena među svim slojevima zbog optimističkog pristupa (Wolf i Millen 1969). Prikazana je majka s Kristom koji poseže za cvijećem iz njenog krila.

Magnificat je djelo Sandra Botticellija. Na djelu ništa ne odaje ljudskost – tijela su voluminozna (Wolf i Millen, 1969). Mariju krune dva anđela dok Isus sjedi u njenom krilu i dodiruje jednom rukom knjigu, a drugom nar koji predstavlja njegovu žrtvu. Scena je prikazana pred otvorenim prozorom. U pozadini se nalazi seoski pejzaž. Posebna je pozornost obraćena na odjeću i frizure (La Gallerie degli Uffizi).

Djelo Giovannija Bellinija *Madona i Dijete sa sv. Ivanom Krstiteljem i jednom sveticom* prikazuje Mariju, Krista, sv. Ivana Krstitelja i sveticu. Svjetlo se očituje u bojama. Likovi gledaju u različitim smjerovima (Wolf i Millen, 1969).

U Hrvatskoj se renesansa javlja u prvoj polovici 15. stoljeća (Hrvatska enciklopedija).

Gospa u ružičnjaku je djelo Blaža Jurjeva Trogirana koji je bio hrvatski slikar te slikar Dubrovačke Republike. Karakteristika njegovih djela su neobično izbuljene oči te profinjena ljestvica boja (Hrvatska enciklopedija).

Andrija Aleši izrađuje djelo *Bogorodica sućutna* s kamenog oltara crkve sv. Jere na Marjanu. *Bogorodica sućutna* je reljef koje prikazuje Bogorodicu s mrtvim Kristom u krilu. Na djelu je vidljiv utjecaj Jurja Dalmatinca i Nikole Firentinca koji su stvarali u Dalmaciji u isto vrijeme kad i Aleši (Pelc, 2012).

Na reljefu Nikole Firentinca *Bogorodica s djetetom* vidljiv je utjecaj firentinske umjetnosti. Umjetnika se još naziva i majstorom mramornih Madona što svjedoči o njegovoj vrsnosti (Pelc, 2012).

Nikola Božidarević slika sliku *Bogorodica sa sv. Grgurom i sv. Martinom* koja se nalazi u Dubrovniku u crkvi Gospe na Dančama. Ovaj triptih je sastavljen od sedam slika s drvenim okvirom koje zajedno s njim čine kompozicijsku cjelinu (Damjanov, 1984). Vidljivi su gotički elementi poput zlatne pozadine te shema s predelom i lunetom. Od renesansnih elemenata tu je dubina i prostorno skraćanje (Pelc, 2012).

Franjo Matijin slika *Bogorodicu s djetetom i svecima* u Dubrovniku u crkvi sv. Stjepana. Djelo *Bogorodica s djetetom i svecima* prikazuje Bogorodicu s Kristom u krilu te svecima s desna i lijeva. U djelu se isprepliću bizantizam i renesansno oblikovanje (Pelc, 2012).

Juraj Ventura slika sliku *Sacra conversazione*. Djelo je sačuvano u crkvi sv. Pavla Pustinjaka na Galovcu. U djelu se očituju manirizam te utjecaj talijanskih i sjevernjačkih majstora (Pelc, 2012).

Primjer 56: Botticelli (Alessandro di Mariano di Vanni Filipepi), *Djeвица i dijete s anđelom*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: oko 1465.-1467., izvor: Barbara Deimling (2006), *Botticelli*, Zagreb, Jutarnji List

Primjer 57: Botticelli (Alessandro di Mariano di Vanni Filipepi), *Djevica i dijete sa šest svetaca*, dimenzije: 170 x 174 cm, godina nastanka: oko 1470., izvor: Barbara Deimling (2006), *Botticelli*, Zagreb, Jutarnji List

Primjer 58: Botticelli (Alessandro di Mariano di Vanni Filipepi), *Djevica i Dijete s anđelom*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: oko 1470., izvor: Barbara Deimling (2006), *Botticelli*, Zagreb, Jutarnji List

Primjer 59: Botticelli (Alessandro di Mariano di Vanni Filipepi), *Djeвица i Dijete s pet anđela*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: oko 1480.-1481., izvor: Barbara Deimling (2006), *Botticelli*, Zagreb, Jutarnji List

Primjer 60: Botticelli (Alessandro di Mariano di Vanni Filipepi), *Djevica i Dijete sa šest anđela*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: oko 1485., izvor: Barbara Deimling (2006), *Botticelli*, Zagreb, Jutarnji List

Primjer 61: Tizian (Tiziano Velcelli) *Madona i Dijete sa svetim Antonom Padovanskim i svetim Rokom*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: 1511., izvor: Ian G. Kennedy (2006), *Tizian*, Zagreb, Jutarnji List

Primjer 62: Pieter Bruegel, *Poklonstvo kraljeva*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: 1564., izvor: Rose Marie i Rainer Hagen (2007), *Tizian*, Zagreb, Jutarnji List

Primjer 63: Rafael (Raffaello Santi da Urbino), *Madona i Dijete sa svetim Ivanom Krstiteljem i svetim Nikolom od Barija*, ulje na panelu, dimenzije: 247 x 152 cm, godina nastanka: oko 1505., izvor: Christof Thoenes (2007), *Rafael*, Zagreb, Jutarnji List

Primjer 64: Rafael (Raffaello Santi da Urbino), *Djevica, Josip i Elizabeta s Isusom i Ivanom*, ulje na panelu, dimenzije: 131 x 197 cm, godina nastanka: oko 1507.-1508., izvor: Christof Thoenes (2007), *Rafael*, Zagreb, Jutarnji List

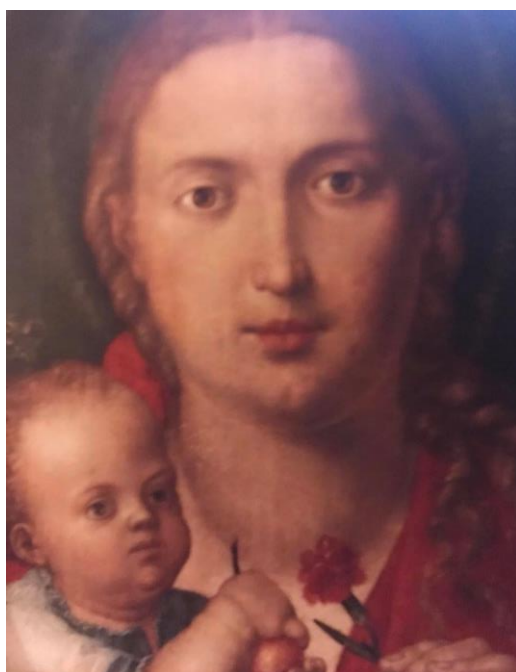
Primjer 65: Rafael (Raffaello Santi da Urbino), *Sikstinska Madona*, ulje na platnu, dimenzije: 270 x 201 cm, godina nastanka: 1513., izvor: <https://www.theartist.me/art/25-paintings-theme-of-women-in-art/>, pristupljeno: 14.11.2020.

Primjer 66: Rafael (Raffaello Santi da Urbino), *Madona i Dijete s malim svetim Ivanom (La Belle Jardiniere)*, ulje na panelu, dimenzije: 122 x 80 cm, godina nastanka: 1507./1508., izvor: <https://www.theartist.me/art/25-paintings-theme-of-women-in-art/>, pristupljeno: 14.11.2020.

Primjer 67: Albrecht Dürer, *Madona i dijete ispred luka*, kombinirana tehnika na panelu, dimenzije: 47,8 x 36 cm, godina nastanka: 1495., izvor: Norbert Wolf (2007), *Dürer*, Zagreb, Jutarnji List

Primjer 68: Albrecht Dürer, *Madona s karanfilom*, kombinirana tehnika na panelu, dimenzije: 36 x 25 cm, godina nastanka: 1516., izvor: Norbert Wolf (2007), *Dürer*, Zagreb, Jutarnji List

Primjer 69: Albrecht Dürer, *Sveta Ana s Djevicom i Djetetom*, kombinirana tehnika na panelu, dimenzije: 60 x 49 cm, godina nastanka: 1519., izvor: Norbert Wolf (2007), *Dürer*, Zagreb, Jutarnji List

Primjer 70: Albrecht Dürer, *Djevica i dijete*, kombinirana tehnika na panelu, dimenzije: 49 x 37 cm, godina nastanka: 1512., izvor: Norbert Wolf (2007), *Dürer*, Zagreb, Jutarnji List

Primjer 71: Masaccio (Tommaso di Giovanni Simone Guidi), *Bogorodica na prijestolju*, dimenzije: 136 x 73 cm, godina nastanka: 1426., izvor:

[https://it.wikipedia.org/wiki/Maest%C3%A0_\(Masaccio\)#/media/File:Masaccio,_politico_di_pisa,_madonna_col_bambino,_berlino_135,50x73_cm.jpg](https://it.wikipedia.org/wiki/Maest%C3%A0_(Masaccio)#/media/File:Masaccio,_politico_di_pisa,_madonna_col_bambino,_berlino_135,50x73_cm.jpg), pristupljeno: 16.11.2021.

Primjer 72: Fra Filippo Lippi, *Bogorodica na prijestolju*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: 1437.,
izvor: https://www.researchgate.net/figure/FRA-FILIPPO-LIPPI-Madonna-con-nino-1452-Galleria-Palatina-Florenzia-Imagen-tomada-de_fig22_267759174, pristupljeno: 9.4.2021.

Primjer 73: Domenico Veneziano, *Bogorodica s Djetetom i svecima*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: oko 1445., izvor:

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/7/7e/Domenico_Veneziano_-_The_Madonna_and_Child_with_Saints_-_WGA06428.jpg, pristupljeno: 16.11.2020.

Primjer 74: Giovanni Bellini, *Porodica sa svecima*, ulje na panelu, dimenzije: 471 x 258 cm, godina nastanka: 1487., izvor: <https://www.italian-renaissance-art.com/Bellini.html>, preuzeto: 16.11.2020.

Primjer 75.: Leonardo da Vinci, *Madona s karanfilom*, ulje na drvu, dimenzije: 62 x 47,5 cm, godina nastanka: oko 1475., izvor: Frank Zollner (2006), *Leonardo*, Zagreb, Jutarnji List

Primjer 76: Leonardo da Vinci, *Madona Benois*, ulje na platnu, dimenzije: 243 x 246, godina nastanka: oko 1475.-1478., izvor: Frank Zollner (2006), *Leonardo*, Zagreb, Jutarnji List

Primjer 77: Leonardo da Vinci, *Poklonstvo kraljeva*, ulje na drvu, dimenzije: 243 x 246 cm, godina nastanka: oko 1475.,izvor: Frank Zollner (2006), *Leonardo*, Zagreb, Jutarnji List

Primjer 78: Leonardo da Vinci, *Djeвица u špilji*, ulje na drvu, dimenzije: 199 x 122 cm, godina nastanka: oko 1485., izvor: Frank Zollner (2006), *Leonardo*, Zagreb, Jutarnji List

Primjer 79: Leonardo da Vinci, *Burlington-karton*, kreda na papiru, dimenzije: 139,5 x 101 cm, godina nastanka: oko 1499., izvor: Frank Zollner (2006), *Leonardo*, Zagreb, Jutarnji List

Primjer 80: Leonardo da Vinci, *Djevica, Dijete i sveta Ana*, ulje na drvu, dimenzije: 168 x 130 cm, godina nastanka: oko 1502.-1516., izvor: Frank Zollner (2006), *Leonardo*, Zagreb, Jutarnji List

Primjer 81: Michelangelo di Lodovico Buonarroti Simoni, *Pieta*, dimenzije: visina: 174 cm, s osnovom: 195 cm., godina nastanka: 1499., izvor: [https://bs.wikipedia.org/wiki/Piet%C3%A0_\(Michelangelo\)#/media/Datoteka:Michelangelo's_Piet%C3%A0,_St_Peter's_Basilica_\(1498%E2%80%931499\).jpg](https://bs.wikipedia.org/wiki/Piet%C3%A0_(Michelangelo)#/media/Datoteka:Michelangelo's_Piet%C3%A0,_St_Peter's_Basilica_(1498%E2%80%931499).jpg), preuzeto: 9.4.2021.

Primjer 82: Pieter Coecke van Aelst, *Sv. Obitelj pri odmoru na bijegu u Egipat*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: oko 1530., izvor: Milan Pelc (2012), *Povijest umjetnosti u Hrvatskoj*, Zagreb, Naklada Ljevak

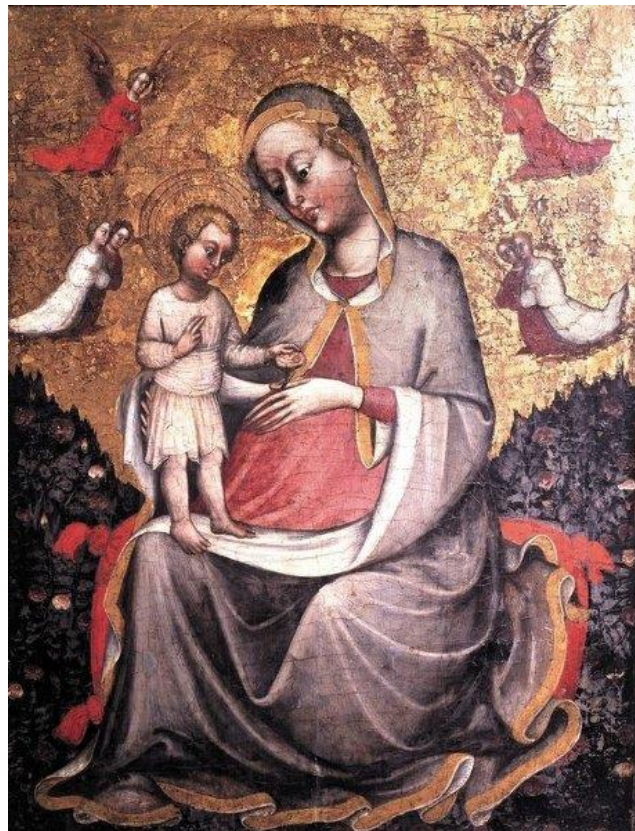
Primjer 83: Luca della Robbia, *Madona u cvijetnjaku*, pocakljena terakota, dimenzije: 80 x 63,5 cm, godina nastanka: 1399.-1482., izvor: Robert E. Wolf i Roland Millen (1969), *Renesansa*, Rijeka, Otokar Keršovani

Primjer 84: Sandro Botticelli, *Magnificat*, slika na drvu, dimenzije: promjer: 115 cm, godina nastanka: oko 1482., izvor: Robert E. Wolf i Roland Millen (1969), *Renesansa*, Rijeka, Otokar Keršovani

Primjer 85: Giovanni Bellini, *Madona i Dijete sa sv. Ivanom Krstiteljem i jednom sveticom*, slika na drvu, dimenzije: 58 x 76 cm, godina nastanka: oko 1504., izvor: Robert E. Wolf i Roland Millen (1969), *Renesansa*, Rijeka, Otokar Keršovani

Primjer 86: Blaž Jurjev Trogirani, *Gospa u ružičnjaku*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: oko 1433, izvor: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=8139>, pristupljeno: 14.11.2020.

Primjer 87: Andrija Aleši, *Bogorodica sućutna*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: 1467., izvor: Milan Pelc (2012), *Povijest umjetnosti u Hrvatskoj*, Zagreb, Naklada Ljevak

Primjer 88: Nikola Firentinac, *Bogorodica s djetetom*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: oko 1470., izvor: Milan Pelc (2012), *Povijest umjetnosti u Hrvatskoj*, Zagreb, Naklada Ljevak.

Primjer 89: Gregorio di Lorenzo, *Bogorodica s djetetom*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: oko 1490., izvor: Milan Pelc (2012), *Povijest umjetnosti u Hrvatskoj*, Zagreb, Naklada Ljevak

Primjer 90: Nikola Božidarević, *Bogorodica sa sv. Grgurom i sv. Martinom*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: 1517., izvor: Milan Pelc (2012), *Povijest umjetnosti u Hrvatskoj*, Zagreb, Naklada Ljevak

Primjer 91: Franjo Matijin, *Bogorodica sa djetetom i svecima*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: 1534., izvor: Milan Pelc (2012), *Povijest umjetnosti u Hrvatskoj*, Zagreb, Naklada Ljevak

Primjer 92: Juraj Ventura, *Sacra conversazione*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: 1602., izvor: Milan Pelc (2012), *Povijest umjetnosti u Hrvatskoj*, Zagreb, Naklada Ljevak

4.2. Manirizam

Naziv manirizam dolazi od talijanske riječi *manierismo* ili *maniera* što znači način ili od francuske riječi *manierisme*, tj. *maniere*. Manirizam je likovni pravac koji se javlja između visoke renesanse i baroka. Započinje oko 1510., a završava 1600. godine. Najviše se očituje u slikarstvu. Njegova obilježja su „otklon od harmonične uravnoteženosti renesansne kompozicije, umjesto koje se javljaju pretjerani zanos i nemir, a u koloritu jaki kontrasti tame i svjetla” (Hrvatska enciklopedija). Maniristički likovi su izduženi dok su izrazi lica ekstatični. Okoliš ostaje neodređen (Hrvatska enciklopedija). U manirizmu se pojavljuje dinamična kompozicija te višesmislene teme (Jakubin, 2007).

Bogorodica s dugim vratom je Parmigianinovo najpoznatije djelo. Marijin lik imitira oblik amfore (Janson, 2013). Bogorodica drži Krista koji spava u rukama. Ovdje je vidljiva maniristička izduženost likova (La Gallerie degli Uffizi). Svjetlost je vidljiva u bojama.

Primjer 93: Parmigianino, *Dugovrata Bogorodica*, slika na drvu, dimenzije: 214 x 133 cm, godina nastanka: 1534.-1540., izvor: Robert E. Wolf i Roland Millen (1969), *Renesansa*, Rijeka, Otokar Keršovani

4.3. Barok i rokoko

Naziv barok dolazi od francuske i engleske riječi *baroque* koja označava tamni biser nepravilnog oblika. Barok je umjetnički pravac koje se javlja između renesanse i klasicizma (Hrvatska enciklopedija). Karakteriziraju ga "pretjerani, nemirni, neuravnoteženi oblici" (Jakubin, 2007, 31). Barok, suprotno renesansi, obilježava slikovitost, dubina, otvorena forma, jedinstvo i nejasnost (Jakubin, 2007). U baroknom razdoblju se razvija kritički odnos prema vjeri. Grad Rim je bio središte baroka. Ranobarokna arhitektura ukazuje na težnje prema dinamičnom prostornom oblikovanju. Tlocrti crkava su longitudinalni i centralni dok su pročelja naglašena. Prostorna integracija karakterizira prijelaz prema visokom baroku. U Engleskoj se javlja barokni klasicizam dok se u Španjolskoj i Portugalu razvija dekorativni smjer baroka. U Italiji se kao teme javljaju sveci, biste, papinske grobnice, fontane, konjanički kipovi te prostorne kompozicije. Kiparstvo ima klasicistička obilježja te su glavne teme svjetovne naravi. Javljaju se prikazi „nelijepog” te uzvišenog. Barok je utjecao i na djela primijenjene umjetnosti kao što su pokućstvo, knjige, ruha i zlatarska djela. Glavno obilježje baroka su zakrivljene linije (Hrvatska enciklopedija).

U Hrvatskoj se grade ranobarokne crkve dok se u stambenoj arhitekturi nastavlja prijašnja tradicija. U 18. stoljeću u kontinentalnoj Hrvatskoj se grade barokni dvorci te se podižu mnoge barokne crkve, u primorskoj Hrvatskoj nešto manje. Za razdoblje baroka je izrazito važno zidno slikarstvo. U kontinentalnoj Hrvatskoj se izrađuju brojni oltari i crkveni namještaj (Hrvatska enciklopedija).

Rokoko je umjetnički pravac koji karakterizira profinjenost, melankolija i nostalgija. Barokna napetost u rokokou popušta na intenzivnosti (Jakubin, 2007). Naziv rokoko dolazi od francuske riječi *rococo* koja označava ukras od školjaka ili kamenčića. Rokoko se pojavljuje u Francuskoj oko 1720. i traje približno do 1780. godine. Monumentalne i pompozne oblike zamjenjuje ih onim lakšim i nježnijim. Rokoko je pravac koji ponajprije određuje umjetnost interijera pri čemu se najčešće koristio porculan. Karakteristika rokokoja je bujna ornamentika. Kiparstvo se nadovezuje se na barokno. Uporaba antičkih oblika ukazuje na prijelaz u klasicizam (Hrvatska enciklopedija).

Peter Paul Rubens (1577. - 1640.) slika *Madonu i dijete sa svetom Elizabetom i svetim Ivanom* te *Helena Fourment sa svojim najstarijim sinom Fransom* (Neret, 2006).

Djelo *Madona i Dijete sa svetom Elizabetom i svetim Ivanom* prikazuje Djevicu i Dijete sa svecima. Djeca se igraju dok ih majke nadziru. Janje simbolizira Kristovu buduću žrtvu. U pozadini se nalaze arhitektonski elementi. Djelo je dinamično, a boje su tople (Borobia).

Djelo *Helena Fourment sa svojim najstarijim sinom Fransom* prikazuje Helenu Fourment kako u naručju drži sina. Umjetnik postiže zlatni rez.

Diego Velazquez slika *Poklonstvo kraljeva*. Na djelu vidimo Mariju s Kristom u rukama, kralja koji stoji i kralja koji mu se klanja. Prevladavaju chiaroscuro kontrasti. Prikazi Marije i djeteta su idealizirani (Wolf, 2006).

Georges de la Toure slika *Novorođenče*. Slika djeluje mirno, tema je svedena na tri lika koji su u prvom planu. Prikazani su do pojasa. Prizor je noćni, a svjetlost je glavni element. Dolazi iz rukom zaklonjene svijeće (Damjanov, 1984). Upitno je je li ovo djelo žanr slika ili prikaz Marije, Krista i svete Ane. Djelo je gotovo pointilističko. Haljina majke je prikazana s točkama raspona crvene boje. Djelo je detaljistički ukrašeno, a posebna pozornost je obraćena na linije. Slika odiše mirnoćom (Web Gallery of Art).

U Hrvatskom baroku, tu je djelo Hansa Ludwiga Ackermanna, kip Bogorodice s djetetom koji se nalazi u Zagrebačkoj katedrali. Hans Ludwig Ackermann je, nakon požara u Zagrebačkoj katedrali, za nju izradio trokatni drveni pozlaćeni oltar. Oltar je 1832. rastavljen te su njegovi dijelovi raspoređeni po crkvama Zagrebačke biskupije. Kip je postavljen na sjeverni zid svetišta katedrale (Pelc 2012).

Primjer 94: Petar Paul Rubens, *Madona i Dijete sa svetom Elizabetom i svetim Ivanom*, ulje na platnu, dimenzije: 153 x 110 cm, godina nastanka: 1614.-1615., izvor: Gilles Neret (2006), *Rubens*, Zagreb, Jutarnji List

Primjer 95: Petar Paul Rubens, *Helena Fourment sa svojim najstarijim sinom Fransom*, ulje na drvu, dimenzije: 146 x 102 cm, godina nastanka: oko 1635., izvor: Gilles Neret (2006), *Rubens*, Zagreb, Jutarnji List

Primjer 96: Diego Velázquez, *Poklonstvo kraljeva*, ulje na platnu, dimenzije: 204 x 126,5 cm, godina nastanka: 1619., izvor: Norbert Wolf (2006), *Velázquez*, Zagreb, Jutarnji List

Primjer 97: Georges de la Toure, *Novorođenče*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: 1645.-1648.,
izvor: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/2/21/Georges_de_La_Tour_-_Newlyborn_infant_-_Mus%C3%A9_des_Beaux-Arts_de_Rennes.jpg , pristupljeno: 14.11.2020.

Primjer 98: Hans Ludwig Ackermann, *Bogorodica s djetetom*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: 1632., izvor: Milan Pelc (2012), *Povijest umjetnosti u Hrvatskoj*, Zagreb, Naklada Ljevak

4.4. Klasicizam

Klasicizam je umjetnički pravac koji se suprotstavlja pretjeranosti baroka i rokoka (Jakubin, 2007). Javlja se u 18. stoljeću i traje do prve polovice 20. stoljeća (Hrvatska enciklopedija). Kada govorimo o vanjskim obilježjima, svoj uzor pronalazi u antici (Jakubin, 2007), točnije, u njenim estetskim načelima. Naziv klasicizam dolazi od latinske riječi *classicus* što znači „koji pripada najvišoj klasi”. Za vrijeme klasicizma vrednovala se objektivnost te se zastupala strogost oblika i jednostavnost. Klasicizam možemo podijeliti na starije razdoblje i mlađe razdoblje. Starije razdoblje započinje u sjevernoj Italiji. Mlađe razdoblje klasicizma javlja se kao reakcija na barok i rokoko. Traži se novi izraz (Hrvatska enciklopedija).

U Hrvatskoj se klasicizam javlja u posljednjoj četvrtini 18. stoljeća. U početku se ispreplitao s kasnim barokom. Nakon 1800. antički utjecaj postaje sve izraženiji (Hrvatska enciklopedija).

Djelo Jeana Augustea Dominiquea Ingresea *Obitelj Stamaty* prikazuje obitelj Stamaty, točnije, majku, oca i troje djece.

Primjer 99: Jean Auguste Dominique Ingres, *Obitelj Stamaty*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: 1818., izvor: Jadranka Damjanov (1984), *Likovna umjetnost, 1. dio, uvod*, Zagreb, Školska knjiga

4.5. Romantizam

Romantizam nastaje kao pobuna protiv klasicizma. Osobnost umjetnika stavlja se u prvi plan te stvaranje postaje slobodno. Naglasak je na pokretu (Jakubin, 2007). Dolazi od francuske riječi *romantisme* što dolazi od riječi roman te označava pripovjedna djela. Njegove osnovne karakteristike su odbacivanje klasicizma i isticanje osjećaja te naglašavanje subjektivnog. Javlja se potkraj 18. stoljeća i traje do druge polovice 19. stoljeća. Umjetnici su nadahnuće najčešće pronalazili u srednjem vijeku i u prirodi. Slikari rade u prirodi što je važno za pejzažno slikarstvo. Akvarel postaje samostalna slikarska tehnika, a razvijaju se litografija i fotografija. U grafici se ponovno javljaju drvorezi i bakrorezi te u grafičkim radovima karikatura doživljava svoj vrhunac (Hrvatska enciklopedija).

Hrvatski romantizam se isprepliće s klasicizmom te se razvija pod utjecajem bečkog pejzažnog slikarstva (Hrvatska enciklopedija).

Eugene Delacroix slika *Medeja se sprema ubiti svoju djecu* (1838). Otjerana od Jasona, Medeja se osvećuje bodežom ubijajući njihovu djecu (Neret, 2007).

Francisco Goya (1746. - 1828.) slika *Obitelj vojvode od Osune* te *Obitelj Karla IV.* (Hagen i Hagen, 2006).

Djelo *Obitelj vojvode od Osune* prikazuje vojvodu, suprugu i njihove četvero djece. Na djelu vidimo puno detalja te individualizaciju likova (Museo Nacional del Prado).

Goya uspoređuje svoje djelo *Obitelj Karla IV* s Velazquezovim *Las Meninas*. Kraljevska obitelj se nalazi pred zasjenjenom pozadinom. Goyini likovi gledaju u zamišljeno zrcalo (Janson, 2013). Kralj i kraljica se nalaze u sredini. Pored njih se nalaze njihova djeca i ostali članovi obitelji. Kompozicija je kompleksna i harmonična (Museo Nacional del Prado).

Primjer 100: Petar Paul Rubens, *Medeja se sprema ubiti svoju djecu*, ulje na platnu, dimenzije: 260 x 165 cm, godina nastanka: 1838., izvor: Gilles Neret (2007), *Delacroix*, Zagreb, Jutarnji List

Primjer 101: Francisco Goya, *Obitelj vojvode od Osune*, ulje na drvu, dimenzije: 146 x 102 cm, godina nastanka: 1788., izvor: Rose Marie Hagen i Reiner Hagen (2006), *Goya*, Zagreb, Jutarnji List

Primjer 102: Francisco Goya, *Obitelj Karla IV*, ulje na platnu, dimenzije: 280 x 336 cm, godina nastanka: 1800.-1801., izvor: Rose Marie Hagen i Reiner Hagen (2006), *Goya*, Zagreb, Jutarnji List

4.6. Realizam

Termin realizam dolazi od riječi realan što nagoviješta što realnije prikazivanje motiva. Započinje u drugoj polovici 19. stoljeća kada se javlja u Francuskoj kao reakcija na romantizam. Prikazuju se svakodnevni događaji (Hrvatska enciklopedija). Izražajnost se postiže fiksiranjem događaja. Novo načelo postaje: „umjetnost radi ljudi”. Prevladava naturalizam. Za realizam je značajno otkriće fotografije zbog njegovog cilja – što vjernijeg prikaza (Jakubin, 2007).

James McNeill Whistler je naslikao portret svoje majke kako sjedi na stolici - *Aranžman u crnoj i sivoj boji br. 1* poznatiji kao *Whistlerova majka* (Gottesman, 2016). Na djelu je prisutna harmonija tonova kojoj autor pridaje veću važnost no samom motivu (Art Institute Chicago)

William Adolphe Bouguereau slika *Iskušenje* (Sutton).

Primjer 103: James McNeill Whistler, *Whistlerova majka*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: 1871., izvor: <https://www.britannica.com/biography/James-McNeill-Whistler>, pristupljeno: 14.11.2020.

Primjer 104: William Adolphe Bouguereau, *Iskušanje*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: 1880.,
izvor: [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:William-Adolphe_Bouguereau_\(1825-1905\)_-
Temptation\(1880\).png](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:William-Adolphe_Bouguereau_(1825-1905)_-_Temptation_(1880).png) , pristupljeno: 14.11.2020.

4.7. Impresionizam

Impresionizam je umjetnički pravac koji je dobio naziv prema slici Clauda Moneta *Impresija, izlazak sunca* (1872.) (Jakubin, 2007). Razvija se u Francuskoj potkraj 19. stoljeća i početkom 20. stoljeća. Zasniva se na spontanom izražavanju vlastitog dojma viđenog. Slikari izravno promatraju prirodu, istražuju svjetlost i ozračja (Hrvatska enciklopedija). Karakterizira ga plenerizam, tj. puno svjetlo te bilježenje trenutka (Jakubin, 2007). Usredotočuju se na trenutačni pokret i suvremene teme (Hrvatska enciklopedija).

U Hrvatskoj se impresionizam javlja potkraj 19. stoljeća (Hrvatska enciklopedija).

Edgar Degas (1834.–1917.) slika *Obitelj Bellelli*. *Obitelj Bellelli* je prikaz autorove tete s obitelji. Žena predstavlja autoritet. Prisutna je napetost te su likovi nepovezani. Pas je napola prikazan u donjem desnom kutu. Djevojčica u centru djeluje zaigrano dok druga djeluje ozbiljnije (Musee d'Orsay). Vidljiva je napetost između likova kombinirana s kućnom atmosferom. Barunica je trudna. Na zidu je prikazan crtež koji prikazuje lik njenog oca (djelo prikazuje razdoblja ljudskog života). Majka (barunica) je u središtu pozornosti. Slika nam ukazuje na vjerojatnu frustraciju zbog dogovorenog braka. Djevojčica Giulija je poveznica između svojih roditelja (Grove, 2006).

Claude Monet (1840.-1926.) slika *Šetnja, žena sa suncobranom te Polje s makovima kod Argenteuila* (Heinrich, 1875).

Djelo *Šetnja, žena sa suncobranom* odiše spontanošću i prirodnošću. Djelo je naslikano u prirodi. Prikazuje majku i sina. Svjetlost dopire od iza. Odjeća žene leprša (National Gallery of Art).

U djelu *Polje s makovima kod Argenteuila* u prednjem i stražnjem planu se nalaze majka i dijete. Majka i dijete u stražnjem planu su jedva vidljivi. Dijagonala koja se proteže od jednog do drugog para čini strukturu slike. Dvije različite zone boja su odvojene. Jedna je crvena, a druga plavo zelena. Žena sa suncobranom s djetetom u prvom planu su vjerojatno autorova supruga i sin (Musee d'Orsay).

Vlaho Bukovac slika *Moje gnijezdo te Majka i dijete*.

Primjer 105: Edgar Degas, *Obitelj Bellelli*, ulje na platnu, dimenzije: 200 x 250 cm, godina nastanka: 1858.-1867., izvor: Bernd Growe (2006), *Degas*, Zagreb, Jutarnji List

Primjer 106: Claude Monet, *Šetnja, žena sa suncobranom*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: 1875., izvor:

https://hr.wikipedia.org/wiki/%C5%BDena_sa_suncobranom#/media/Datoteka:Claude_Monet_-_Woman_with_a_Parasol_-_Madame_Monet_and_Her_Son_-_Google_Art_Project.jpg, pristupljeno: 30.4.2021.

Primjer 107: Claude Monet, *Polje s makovima kod Argenteuila*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: 1873., izvor: Christoph Heinrich (2007), *Monet*, Zagreb, Jutarnji List

Primjer 108: Vlaho Bukovac, *Moje gnijezdo*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: 1897., izvor: http://cultured.com/image/9298/Vlaho_Bukovac_My_nest/#.X7EW_tNKg1J, pristupljeno: 14.11.2020.

Primjer 109: Vlaho Bukovac, *Majka i dijete*, ulje na platnu, dimenzije: 101 x 74 cm, godina nastanka: 1890., izvor: <https://www.pinterest.com/sbgpcorreia/vlaho-bukovac/>, pristupljeno: 29.4.2021.

4.8. Postimpresionizam

Postimpresionizam označava razdoblje nakon impresionizma u kojem je naglasak bio na individualnom izrazu slikara koji je istraživao nove mogućnosti. Postimpresionizam označava početak gotovo svih modernih pravaca (Hrvatska enciklopedija).

Paul Gauguin slika svoju majku – portret *Aline Gauguin* te portret obitelji Schuffenecker (Walther, 2007).

Djelo *Obitelj Schuffenecker* prikazuje majku s djecom te oca. Grupacija likova je odvojena. Žena i djeca tvore piramidalnu kompoziciju (gauguin.org).

Primjer 110: Paul Gauguin, *Portret Aline Gauguin*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: 1890.,
izvor: <https://www.amazon.com/Gauguin-Gauguin-Oil-Painting-Stretched/dp/B07W3ZF4QD>,
pristupljeno: 14.11.2020.

Primjer 111: Paul Gauguin, *Obitelj Schuffenecker*, ulje na platnu, dimenzije: 73 x 92 cm, godina nastanka: 1889., izvor: Ingo F. Walther (2007), *Gauguin Zagreb*, Jutarnji List

4.9. Secesija

Naziv secesija dolazi od latinskog naziva *secessio* koji znači razdruživanje. Ona je i naziv za skupinu umjetnika koji su se odcijepili od konzervativnih umjetničkih smjerova. Secesijom se naziva umjetnost s kraja 19. stoljeća. U drugim zemljama je imala drugačija imena pa se tako u Francuskoj zvala *Art nouveau*, u Austriji i njemačkoj *Jugendstil*, u Italiji *Arte florense* ili *Stile Liberty*, u Španjolskoj *Modernismo*, a u Velikoj Britaniji *Modern Style*. Njene značajke su valovite linije, plošnost te stilizacija biljnih i cvjetnih motiva kao i geometrijskih elemenata. Naglašava se dekorativnost i asimetričnost (Hrvatska enciklopedija)

U Hrvatskoj se secesija javlja potkraj 19. stoljeća (Hrvatska enciklopedija).

Egon Schiele slika *Majka i dijete*, *Majka i dvoje djece* te *Obitelj* (Steiner, 2007).

U djelu *Majka i dvoje djece* likovi su umotani u odjeću (Steiner, 2007). Narančasta boja daje djelu određeni stupanj vedrine (Fostač, 2017). Prisutan je kontrast između likova i pozadine.

Na djelu *Obitelj* nalazi se nagi muškarac koji sjedi te se ispod njega nalaze žena i dijete. Boja ima veliku ulogu u djelu (Steiner, 2007). Tema je prenijeta iz Schieleovog stvarnog života. Djelo je melankolično. (Fostač, 2017).

Gustav Klimt stvara *Nada I*. Djelo prikazuje trudnu ženu. Okružuju je motiv noći i motiv smrti (Neret, 2006).

Ivan Meštrović slika *Olga Meštrović doji Tvrtka* te *Majka i dijete* (Atelijer Meštrović). Kipar prikazuje svoju suprugu Olgu kako doji njihovo dijete Tvrtka (Prančević, 2008).

Primjer 112: Egon Schiele, *Majka i dvoje djece*, ulje na platnu, dimenzije: 150 x 158,7 cm, godina nastanka: 1917., izvor: <https://biblioklept.org/2017/08/18/mother-with-two-children-egon-schiele-2/>, pristupljeno: 29.4.2021.

Primjer 113: Egon Schiele, *Obitelj*, ulje na platnu, dimenzije: 152,5 x 162,5 cm, godina nastanka: 1918., izvor: Reinhard Steiner (2007), *Gauguin Zagreb*, Jutarnji List

Primjer 114: Gustav Klimt, *Nada I*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: 1903., izvor: <https://www.art-prints-on-demand.com/a/gustav-klimt/diehoffnungi.html>, pristupljeno: 29.4.2021.

Primjer 115: Ivan Meštrović, *Olga Meštrović doji Tvrtka*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: 1925., izvor: <https://mestrovic.hr/muzej/atelijer-mestrovic/>, pristupljeno: 14.11.2020.

Primjer 119: Ivan Meštrović, *Majka i dijete*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: 1942., izvor: <https://mestrovic.hr/muzej/atelijer-mestrovic/>, pristupljeno: 14.11.2020.

5. 20. i 21. stoljeće

Umjetnost dvadesetog stoljeća prekida sve postojeće veze s prethodnim razdobljima. Na početku 20. stoljeća se pojavljuje umjetnički pravac fovizam, nakon njega slijedi kubizam te postmodernizam (Bolčević, 2016).

U 19. stoljeću za ženu još uvijek odlučuje njen otac koji je skrbnik žene i djece. On odlučuje o ženinoj i dječjoj imovini te određuje vjeru. Majčina uloga je ona odgojiteljice i domaćice. Po *Code Civilu*, vanbračna djeca nemaju nikakva prava. Majkama je oduzeta mogućnost dokazivanja očinstva i uzdržavanja dok dokazivanje majčinstva postoji. Izvanbračna djeca nemaju nikakva prava. Posvojitelji mogu biti samo starije osobe bez djece (Erent-Sunko, 2004). U 20. stoljeću, se dešava veliki preokret, 1987. godine, britanski odvjetnik i sudac Lord Denning vraća ženi njena temeljna prava. Žena sada ima pravo na imovinu te više nije ovisna o suprugu i može zarađivati za život – time njena sloboda i ravnopravnost postaju potpuni (Đečagić, 1015).

U 20. stoljeću je nastupila financijska kriza što se odražava i na umjetnost.

Pablo Picasso slika *Majku i dijete* (Walther, 2006).

Diego Rivera slika *Spavaću obitelj*. Djelo prikazuje siromašnu obitelj pri spavanju. Prikazani su dvije žene, dva muškarca, troje djece i pas. Slikanje seljaštva je motiv koji govori o socijalnoj jednakosti. Žena u gornjem desnom kutu uspavljuje novorođenče. Žena koja se nalazi u prednjem planu ima u krilu dijete. Dva muškarca smještena na lijevoj strani spavaju s pokrivalima za glavu te im ne vidimo lice. Prisutna je crno-bijela tonalna gradacija te fizička prisnost. Linije su zaobljene. Likovi odaju tugu tadašnjeg seljaštva u periodu Meksičke revolucije. Likovi vjerojatno nemaju mjesto za spavanje (Madison Museum of Contemporary Art).

Josip Rajčić slika *Majka i dijete*. U djelu je prikazana majka s djetetom u krilu. Vidljiva je melankolija likova koju autor postiže kolorističkim sredstvima (Pelc, 2012).

Franjo Kršinić slika *Majčina igra*. Djelo *Majčina igra* nastalo je uslijed promatranja igre njegove supruge sa kćerkom. Majka u krilu ima dijete koje je okrenuto prema njoj. Djelo je dinamično (Petrović, 2018).

Primjer 120: Pablo Picasso, *Majka i dijete*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: 1921.-1922., izvor: <https://www.ebay.com/itm/Mother-and-Child-By-Pablo-Picasso-/252404618744>, pristupljeno: 29.4.2021.

Primjer 121: Diego Rivera, *Spavaća obitelj*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: 1932., izvor: <https://www.moma.org/collection/works/72259>, pristupljeno: 14.11.2020.

Primjer 122: Josip Rajčić, *Spavaća obitelj*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: 1908., izvor: https://hr.wikipedia.org/wiki/Josip_Rajčić, pristupljeno: 14.11.2020.

Primjer 123: Franjo Kršinić, *Majčina igra*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: 1940., izvor: https://hr.wikipedia.org/wiki/Frano_Kr%C5%A1ini%C4%87#/media/Datoteka:Frano_Krsinic_Majcina_i_gra_18102012_3_roberta_f.jpg, pristupljeno: 14.11.2020.

Literatura:

Knjige:

Allan, T. (2008). *Stari Rim – velike civilizacije*, Zagreb: 24 sata

Bischof, U. (2007). *Munch*, Zagreb: Jutarnji list

Damjanov, J. (1984). *Likovna umjetnost 1. dio*, Zagreb: Školska knjiga

Deimling, B. (2006). *Botticelli*, Zagreb: Jutarnji list

Du Ry, C.J. (1971). *Islamski svijet*, Rijeka: Otokar Keršovani

Ernet-Sunko, Z. (2004). *Pravni položaj žene kroz povijest i suvremeno europsko obiteljsko pravo*, Zagreb: Sveučilište u Zagrebu

Farthing, S. (2010). *Umjetnost, vodič kroz povijest i djela*, Zagreb: Školska knjiga

Feist, P.H. (2007). *Renoir*, Zagreb: Jutarnji list

Grove, B. (2006). *Degas*, Zagreb: Jutarnji list

Hagen, R. M., Hagen R. (2007). *Bruegel*, Zagreb: Jutarnji list

Hagen.,R. M., Hagen R. (2006). *Goya*, Zagreb: Jutarnji list

Heinrich, C. (2007). *Monet*, Zagreb: Jutarnji list

Hofstatter, H.H. (1968). *Kasni srednji vijek*, Rijeka: Otokar Keršovani

Ivančević, R. (2004). *Stilovi razdoblja i život*, Zagreb: Profil

Ivančević, R. (1997). *Likovni govor – uvod u svijet likovnih umjetnosti*, Zagreb: Profil

Jakubin, M. (2007). *Vodič kroz povijest umjetnosti*, Zagreb: Školska knjiga

Janson, H. W., Janson, A. F. (2013) *Povijest umjetnosti – dopunjeno izdanje*, Varaždin: STANEK d.o.o.

Kennedy, I.G. (2006). *Tizian*, Zagreb: Jutarnji list

Kettenmann, A. (2007). *Kahlo*, Zagreb: Jutarnji list

Krystof, D. (2007). *Modigliani*, Zagreb: Jutarnji list

Neret, G. (2007). *Delacroix*, Zagreb: Jutarnji list

Neret, G. (2006). *Klimt*, Zagreb: Jutarnji list

Neret, G. (2007). *Manet*, Zagreb: Jutarnji list

Neret, G. (2006). *Michelangelo*, Zagreb: Jutarnji list

Neret, G. (2006). *Rubens*, Zagreb: Jutarnji list

Pelc, M. (2012). *Povijest umjetnosti u Hrvatskoj*, Zagreb: Naklada Ljevak

Pischel, G. (1966). *Opća povijest umjetnosti 2*, Zagreb: Mladost

Scholz-Hansel, M. (2007). *El Greco*, Zagreb: Jutarnji list

Souchal, F. (1969). *Srednji vijek*, Rijeka: Otokar Keršovani

Stafford, E.J. (2008). *Stara Grčka - velike civilizacije*, Zagreb: 24 sata

Steiner, R. (2007). *Schiele*, Zagreb: Jutarnji list

Thoenes, C. (2007). *Rafael*, Zagreb: Jutarnji list

Trowell, M., Nevermann, H. (1968). *Afrika i Oceanija*, Rijeka: Otokar Keršovani

Wolf, N. (2007). *Dürer*, Zagreb: Jutarnji list

Wolf, N. (2007). *Giotto*, Zagreb: Jutarnji list

Wolf, R.E., Millen, R. (1969). *Renesansa*, Rijeka: Otokar Keršovani

Wolf, N. (2007). *Velazquez*, Zagreb: Jutarnji list

Walther, I.F.; Metzger, R. (2007). *Chagall*, Zagreb: Jutarnji list

Walther, I.F. (2007). *Gauguin*, Zagreb: Jutarnji list

Walther, I.F. (2006). *Picasso*, Zagreb: Jutarnji list

Westendorf, W. (1969). *Drevni Egipat*, Rijeka: Otokar Keršovani

Zollner, F. (2006). *Leonardo*, Zagreb: Jutarnji list

Internet stranice:

Art Institute Chicago. *Whistler's Mother: An American Icon Returns to Chicago*. S mreže preuzeto 2. svibnja 2021. sa: <https://www.artic.edu/exhibitions/2712/whistler-s-mother-an-american-icon-returns-to-chicago>

Arheološki muzej u Zagrebu. *Starije željezno doba*. S mreže preuzeto 17. svibnja 2021. sa: <https://amz.hr/hr/virtualni-muzej/vodici-kroz-stalni-postav/pretpovijest/zeljezno-doba/starije-zeljezno-doba/>

Benašić, D. (2014). *Vjerovanja starih Grka*. S mreže preuzeto 17. svibnja 2021. sa: <https://zir.nsk.hr/islandora/object/ffos:1486/preview>

Bereš, M. (2016). *Položaj žena u antičkoj Grčkoj*. S mreže preuzeto 5. svibnja 2021. sa: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=280695

Bolčević, S. (2016). *Umjetnost u doba pračovjeka*. S mreže preuzeto 5. svibnja 2021. sa: <https://repozitorij.unin.hr/islandora/object/unin%3A1093/datastream/PDF/view>

Borobia, M. *The Virgin and Child with Saint Elizabeth and Saint John the Baptist*. S mreže preuzeto 2. svibnja 2021 sa: <https://www.museothyssen.org/en/collection/artists/rubens-peter-paul/virgin-and-child-saint-elizabeth-and-saint-john-baptist>

Buljan, K. (2021). *Rano kršćanstvo-sociološki kontekst nastanka jedne svjetske religije*. S mreže preuzeto 5. svibnja 2021. sa: http://www.ff.unsa.ba/files/zavDipl/20_21/soc/Kristijan-Buljan.pdf

Douglass, S., *Madonna and Child, 1295–1300 [Painting]*. S mreže preuzeto 2. travnja 2021. sa: <https://chnm.gmu.edu/cyh/primary-sources/218>

Đečagić, Ž. (2015). *Blagovanje Ivana Meštrovića u Splitu*. S mreže preuzeto 3. svibnja 2021. sa: <https://repozitorij.unipu.hr/islandora/object/unipu%3A396/datastream/PDF/view>

Fostač, J. (2017). *Inspiracija ekspresionizmom i djelima Eгона Shilea*. S mreže preuzeto 2. svibnja 2021. sa: <https://repozitorij.unizg.hr/islandora/object/ttf%3A133/datastream/PDF/view>

Google Arts & Culture. *Golden Madonna of Essen*. S mreže preuzeto 18. svibnja 2021. sa: <https://artsandculture.google.com/entity/golden-madonna-of-essen/m025zrb9>

Gottesman, S. (2016). S mreže preuzeto 17. studenog 2021 sa: <https://www.artsy.net/article/the-art-genome-project-9-famous-mothers-in-art>,

Grgurić, Ž. (2016), *Prikazi žena na Etrušćanskim urnama i sarkofazima*. S mreže preuzeto 4. svibnja 2021. sa:

<http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/7310/1/Grguri%C4%87%20%C5%Bdeljka%20dipl.%20rad.pdf>

Hermitage Museum. *Madonna and the Child (The Benois Madonna)*. S mreže preuzeto 2. svibnja 2021. sa:

<https://www.hermitagemuseum.org/wps/portal/hermitage/digital-collection/01.+paintings/29908>

Hrvatska enciklopedija. *Aureola*. S mreže preuzeto 6. svibnja 2021. sa:

<https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=4652>

Hrvatska enciklopedija. *Barok*. S mreže preuzeto 6. svibnja 2021. sa:

<https://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=6003>

Hrvatska enciklopedija. *Bizant*. S mreže preuzeto 6. svibnja 2021. sa: □

<https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=7941>

Hrvatska enciklopedija. *Blaž Jurjev Trogiranin*. S mreže preuzeto 29. travnja 2021.

sa: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=8139>

Hrvatska enciklopedija. *Egipat*. S mreže preuzeto 5. svibnja 2021. sa:

<https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=17157>

Hrvatska enciklopedija. *Etrušćani*. S mreže preuzeto 16. studenog 2020. sa:

<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=18544>

Hrvatska enciklopedija. *Gotika*. S mreže preuzeto 6. svibnja 2021. sa:

<https://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=22842>

Hrvatska enciklopedija. *Grčka*. S mreže preuzeto 5. svibnja 2021. sa:

<https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=23212>

Hrvatska enciklopedija. *Impresionizam*. S mreže preuzeto 6. svibnja 2021. sa:
<https://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=27222>

Hrvatska enciklopedija. *Klasicizam*. S mreže preuzeto 6. svibnja 2021. sa:
<https://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=31755>

Hrvatska enciklopedija. *Manirizam*. S mreže preuzeto 6. svibnja 2021. sa:
<https://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=38642>

Hrvatska enciklopedija. *Mezopotamija*. S mreže preuzeto 5. svibnja 2021. sa:
<https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=40520>

Hrvatska enciklopedija. *Parti*. S mreže preuzeto 5. svibnja 2021. sa:
<https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=46808>

Hrvatska enciklopedija. *Pieta*. S mreže preuzeto 2. svibnja 2021. sa:
<https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=48168>

Hrvatska enciklopedija. *Postimpresionizam*. S mreže preuzeto 6. svibnja 2021. sa:
<https://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=49690>

Hrvatska enciklopedija. *Prapovijest*. S mreže preuzeto 5. svibnja 2021. sa:
<https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=49953>

Hrvatska enciklopedija. *Realizam*. S mreže preuzeto 6. svibnja 2021. sa:
<https://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=52108>

Hrvatska enciklopedija. *Renesansa*. S mreže preuzeto 6. svibnja 2021. sa:
<https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=52451>

Hrvatska enciklopedija. *Rimsko Carstvo*. S mreže preuzeto 5. svibnja 2021.
sa:(<https://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=52920>

Hrvatska enciklopedija. *Rokoko*. S mreže preuzeto 6. svibnja 2021. sa:
<https://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=53251>

Hrvatska enciklopedija. *Romanika*. S mreže preuzeto 6. svibnja 2021. sa:
<https://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=53288>

Hrvatska enciklopedija. *Romantizam*. S mreže preuzeto 6. svibnja 2021. sa:
<https://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=53304>

Hrvatska enciklopedija. *Secesija*. S mreže preuzeto 18. svibnja 2021. sa:
<https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=55127>

Hrvatska enciklopedija. *Starokršćanska umjetnost*. S mreže preuzeto 4. svibnja 2021. sa: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=57863>

Hrvatska enciklopedija. *Venera*. S mreže preuzeto 5. svibnja 2021. sa:
<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=64245>

Kunsthistorisches Museum Wien. *Madonna with the Pear*. S mreže preuzeto 2. svibnja 2021. sa: <https://www.khm.at/en/objectdb/detail/616/?lv=detail>

Le Gallerie degli Uffizi. *Madonna and Child with Angels (Madonna with the long neck)*. S mreže preuzeto: 2. svibnja 2021. sa:
<https://www.uffizi.it/en/artworks/parmigianino-madonna-long-neck>

La Gallerie degli Uffizi. *Madonna with the Child and Scenes from the Life of St Anne*. S mreže preuzeto 2. svibnja 2021. sa: <https://www.uffizi.it/en/artworks/madonna-with-the-child-and-scenes-from-the-life-of-st-anne>

Le Gallerie degli Uffizi. *Virgin and Child, and Angels (Madonna of the Magnificat)*. S mreže preuzeto 2. svibnja 2021. sa: <https://www.uffizi.it/en/artworks/virgin-and-child-and-angels-madonna-of-the-magnificat>

Likovna umjetnost. *Ranokršćanska umjetnost*. S mreže preuzeto 18. svibnja 2021. sa: <https://valerijab.pgstri.hr/rad/ranokrscanska-umjetnost/>

Madison Museum of Contemporary Art. *El sueño (La noche de los pobres)/Sleep (The night of the poor)*. S mreže preuzeto 2. svibnja 2021. sa:
<https://www.mmoca.org/learn/for-teachers/teaching-pages/diego-rivera>

Matejčić, I. (2009). *Eufrazijana (Eufrazijeva bazilika)*. S mreže preuzeto 6. svibnja 2021. sa: <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/709/eufrazijana-eufrazijeva-bazilika>

Matotek, V. (2010). *Prava žena kroz povijest*. S mreže preuzeto 14. studenog 2020. sa: <http://povijest.net/2018/?p=1456>

Musee d'Orsay. *Coquelicots [Poppy Field]*. S mreže preuzeto 2. svibnja 2021. sa:
https://www.musee-orsay.fr/en/collections/works-in-focus/painting/commentaire_id/poppy-field-8951.html?cHash=1e5e9216e3

Musee d'Orsay. *La famille Bellelli [The Bellelli Family]*. S mreže preuzeto 2. svibnja 2021. sa: https://www.musee-orsay.fr/en/collections/works-in-focus/search/commentaire/commentaire_id/the-bellelli-family-7168.html

Museo Nacional del Prado, *The Duke and Duchess of Osuna and their Children*. S mreže preuzeto 2. svibnja 2021. sa: <https://www.museodelprado.es/en/the-collection/art-work/the-duke-and-duchess-of-osuna-and-their-children/09085b96-441d-40e3-9092-9230bbe1fa99>

Museo Nacional del Prado, *The Family of Carlos IV*. S mreže preuzeto: 2. svibnja 2021. sa: <https://www.museodelprado.es/en/the-collection/art-work/the-family-of-carlos-iv/f47898fc-aa1c-48f6-a779-71759e417e74>

Muzeji Ivana Meštrovića. *O Atelijeru*. Preuzeto s mreže 2. svibnja 2021. sa: <https://mestrovic.hr/muzej/atelijer-mestrovic/>

National Gallery of Art. *Women with a Parasol – Madame Monet and Her son, 1875*. S mreže preuzeto: 2. svibnja 2021. sa: <https://www.nga.gov/collection/art-object-page.61379.html>

Paul Gauguin. *Schuffenecker family*. S mreže preuzeto 2. svibnja 2021. sa: <https://www.gauguin.org/schuffenecker-family.jsp>

Petric, H. (2007). *Današnji hrvatski prostor u prapovijesno doba*. S mreže preuzeto 14. svibnja 2021. sa: <https://povijest.net/danasnji-hrvatski-prostor-u-prapovijesno-doba/>

Petroci, K. (2018). *Položaj žene u starom Egiptu*. S mreže preuzeto: 14. svibnja 2021: sa: <https://www.starapovijest.eu/polozaj-zene-starog-egiptu/>

Petrović, M. (2018). *Ženska figura u opusu Frane Kršinića*. S mreže preuzeto 2. travnja 2021. sa: <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/10082/1/MartinaPetrovicDiplomskirad.pdf>

Proleksis enciklopedija. *Afrička umjetnost*. S mreže preuzeto 5. svibnja 2021. sa: <https://proleksis.lzmk.hr/47313/>

Pula Info. *Agripinina kuća*. S mreže preuzeto 2. svibnja 2021. sa: <https://www.pulainfo.hr/hr/where/agripinina-kuca>

Scranton, L. (2009). *Shango*. S mreže preuzeto 17. svibnja 2021. sa:
<https://www.britannica.com/topic/Shango>

Sutton, D. *James McNeill Whistler*. S mreže preuzeto 17. svibnja 2021. sa:
<https://www.britannica.com/biography/James-McNeill-Whistler>

Tataj, D. (2019). *Uloga i položaj žene u Bizantskom Carstvu*. S mreže preuzeto 4. svibnja 2021. sa:
<https://repozitorij.ffos.hr/islandora/object/ffos%3A4655/datastream/PDF/view>

The Corporate Dictionary. *Što je srednjovjekovna umjetnost? Njegova definicija i značenje*. S mreže preuzeto 18. svibnja 2021. sa:
<https://hr.thecorporatedictionary.com/arte-medieval>

The National Gallery. *Leonardo and The Virgin of the Rocks*. S mreže preuzeto 2. svibnja 2021. sa: <https://www.nationalgallery.org.uk/exhibitions/past/leonardo-experience-a-masterpiece/leonardo-and-the-virgin-of-the-rocks>

The Met Museum. *Virgin and Child with Saint Anne*. S mreže preuzeto 2. svibnja 2021. sa: <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/436244>

Vađunec, I. (2009). *Položaj žene u srednjem vijeku na hrvatskim prostorima*. S mreže preuzeto 17. svibnja 2021. sa: <https://hrcak.srce.hr/89434>

Žulj, I. (2011). *Rimski bogovi*. S mreže preuzeto 17. svibnja 2021. sa:
<https://repozitorij.ffos.hr/islandora/object/ffos%3A2986/datastream/PDF/view>

Web Gallery of Art. *Adoration of the Magi*. S mreže preuzeto 2. svibnja 2021. sa:
<https://www.wga.hu/frames-e.html?/html/l/leonardo/02/1adorati.html>

Web Gallery of Art. *Madonna and Child (The Ansidei Altarpiece)*. S mreže preuzeto 2. svibnja 2021. sa: https://www.wga.hu/html_m/r/raphael/3umbtrip/31anside.html

Web Gallery of Art. *The Madonna and Child with Saints*. S mreže preuzeto 2. svibnja 2021. sa: https://www.wga.hu/html_m/d/domenico/venezian/4magnol.html

Web Gallery of Art. *Madonna and Child with Six Saints (Sant'Ambrogio Altarpiece)*. S mreže preuzeto 2. svibnja 2021. sa:
https://www.wga.hu/html_m/b/botticel/1early/10ambrog.html

Web Gallery of Art. *Madonna and Child with St Anne and the Young St John*. S mreže preuzeto 2. svibnja 2021. sa: <https://www.wga.hu/frames-e.html?html/l/leonardo/04/3burlin.html>

Web Gallery of Art. *The Madonna of the Carnation*. S mreže preuzeto 2. svibnja 2021. sa: https://www.wga.hu/html_m/d/durer/1/08/3carnati.html

Web Gallery of Art. *The New-born*. S mreže preuzeto 2. svibnja 2021. sa: https://www.wga.hu/frames-e.html?html/l/la_tour/georges/2/08newbo.html

Web Gallery of Art. *The Virgin and Child with Saint John the Baptist (La Belle Jardiniere)*. S mreže preuzeto 2. svibnja 2021. sa: https://www.wga.hu/html_m/r/raphael/2firenze/2/34ardin.html

Web Gallery of Art. *Virgin and Child before an Archway*. S mreže preuzeto 2. svibnja 2021. sa: https://www.wga.hu/html_m/d/durer/1/01/07virgin.html

Župa Uznesenja Blažene Djevice Marije – Katedrala Poreč. *Eufrazijeva bazilika u Poreču*. S mreže preuzeto 1. srpnja 2022. sa: <http://www.zupaporec.com/eufrazijeva-bazilika.html>

Popis primjera:

Primjer 1.: *Willendorfska Venera*, skulptura od kamena, dimenzije: otprilike 10 cm, godina nastanka: 25000-20000 pr.Kr., izvor:

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/7/70/Wien_NHM_Venus_von_Willendorf.jpg, pristupljeno: 7.3.2021.

Primjer 2.: *Venera iz Lespugea*, skulptura od kamena, dimenzije: 14 cm, godina nastanka: 25 000 – 20 000 pr.Kr., izvor:

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/89/Venus_de_Lespugue_%28replika%29.jpg, pristupljeno: 7.3.2021.

Primjer 3: *Figura shango-kulta*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: nepoznata, izvor: Margaret Trowell i Hans Nevermann (1968), Afrika i Oceanija, Rijeka, Otokar Keršovani

Primjer 4: *Skulptura s konjanikom i reljefom žene koja rađa*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: početak 5. st.pr.Kr, izvor: Milan Pelc (2012), Povijest umjetnosti u hrvatskoj, Zagreb, Naklada Ljevak

Primjer 5: *Skulptura s konjanikom i reljefom žene koja rađa*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: početak 5. st.pr.Kr, skulptura iz Nezakcija, Arheološki muzej Istre, fotografirala: Aleksandra Rotar, 2009.©

Primjer 6: *Teodora s pratnjom*, mozaik, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: nepoznata, izvor:

https://sh.wikipedia.org/wiki/San_Vitale#/media/Datoteka:Theodora_mosaik_ravenna.jpg, pristupljeno: 17.5.2021.

Primjer 7: *Teodora s pratnjom*, detalj, mozaik, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: nepoznata, izvor:

https://www.wikiwand.com/hr/Teodora,_bizantska_carica, pristupljeno: 17.5.2021.

Primjer 8: *Ekhnaton i Nefertete*, reljef, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: 1365.-1348. Pr.Kr., izvor: Radovan Ivančević (2004), Stilovi, razdoblja, život, Zagreb, Profil

Primjer 9: *Dvorski patuljak Seneb s obitelji*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: oko 2320-2250, izvor: Wolfhart Westendorf (1969), Rijeka, Otokar Keršovani

Primjer 10: *Ekhnaton I njegova obitelj*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: oko 1335.g.pr.n.e, izvor: :<https://www.starapovijest.eu/atonizam-staroeegipatski-kult-boga-aton/>, pristupljeno: 16.11.2020.

Primjer 11: *Hera*, skulptura, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: nepoznata, izvor: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=25055>, pristupljeno: 17.5.2021.

Primjer 12: *Demetra predaje zrnje žita Triptolemu*, reljef, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: 5. st. pr. Kr., izvor: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=14476>, pristupljeno: 17.5.2021.

Primjer 13: *Hestija*, skulptura, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: 5. st. pr. Kr., izvor: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=25278>, pristupljeno: 17.5.2021

Primjer 14: *Afrodita*, skulptura, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: oko 400 g. pr. Kr., izvor: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=710>, pristupljeno: 17.5.2021.

Primjer 15: *Artemida*, skulptura, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: nepoznata, izvor: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=4039>, pristupljeno: 17.5.2021

Primjer 16: *Atena*, skulptura, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: nepoznata, izvor: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=4409>, pristupljeno: 17.5.2021

Primjer 17: *Sarkofag bračnog para*, godina nastanka: 530.g. pr..Kr., dimenzije: visina 1.41 m, duljina 1.99 m, širina 70 cm, izvor: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=18544>, pristupljeno: 16.11.2020.

Primjer 18: *Junona*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: nepoznata, izvor: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=29523>, pristupljeno: 17.5.2021.

Primjer 19: *Minerva*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: nepoznata, izvor: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=41022>, pristupljeno: 17.5.2021.

Primjer 20: *Venera*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: nepoznato, izvor: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=64245>, pristupljeno: 5.5.2021.

Primjer 21: *Dijana*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: nepoznato, izvor: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=15106>, pristupljeno: 17.5.2021.

Primjer 22: *Cerera*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: nepoznato, izvor: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=11274>, pristupljeno: 17.5.2021.

Primjer 23: *Stela Valensa i Melanije s obitelji*, mramor – vapnenac, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: 2. st., izvor: Milan Pelc (2012), *Povijest umjetnosti u Hrvatskoj*, Zagreb, Naklada Ljevak

Primjer 24: *Agripina mlađa*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: nepoznato, izvor: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=878>, pristupljeno: 2.5.2021.

Primjer 25: *Esenska Bogorodica*, zlato na drvu, emajl, filigran i drago kamenje, dimenzije: visina: 17,6 cm, godina nastanka: oko 980. g., izvor: https://en.wikipedia.org/wiki/Golden_Madonna_of_Essen, pristupljeno: 18.5.2021.

Primjer 26: *Bogorodica s djetetom na prijestolju između svetaca i anđela*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: kraj 6. st., izvor: Jakubin (2007), *Vodič kroz povijest umjetnosti*, Zagreb, Školska knjiga

Primjer 27: *Bogorodica s djetetom na prijestolju*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: oko 843-867, izvor: Milan Pelc (2012), *Povijest umjetnosti u Hrvatskoj*, Zagreb, Naklada Ljevak

Primjer 28: *Bogorodica Vladimirska*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: 12. st., izvor: https://sh.wikipedia.org/wiki/Bogorodica_Vladimirska#/media/Datoteka:Vladimirskaya.jpg 012, preuzeto: 16.11.2020.

Primjer 29: *Navještenje*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: nepoznata, izvor: https://e283b02a-a-62cb3a1a-sites.googlegroups.com/site/istocnorimskocarstvobizant/eufrazijeva-bazilika/1024px-Pore%C4%8D_-_Bas%C3%ADlica_Eufrasiana_-_Mosaics_de_labsis.JPG?attachauth=ANoY7cpj480rImDxLY9ioOo70aIBHgnUZmADZ7VUBggy5GhP1MyhACKTwuUu9zVjINsWeC2Fu5dy-dZX4XaNHEewD1-WxgUmqslJoytg_-PujDFu8O6VSuACCv7MvAFzZurNXpb84xYgFRxx5DirbAuwqGV0lrLysM_YFtcN3MI R8fH5WH5aIOTuSc2n1PYv5Je9WfL6IJKAOBSPoXu3B-w_rrUXKkJX_Lc2e46kaqLQ5X0_5VKEiQLG6Z1ao-Cgt3Y8qAgBCHjFzjN1HhOULKNUQ7b_Ba9QpQRrLGU-0-

Evfrv45Z7ec3Mj9zh6lkjfWOsvM9DT1BqLfv4xB7L8RG5FGzwJtUH9g%3D%3D&attr edirects=0), preuzeto: 16.11.2020.

Primjer 30: *Bogorodica s djetetom*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: kraj 13. st., Crkva sv. Šime u Zadru, izvor: Milan Pelc (2012), *Povijest umjetnosti u Hrvatskoj*, Zagreb, Naklada Ljevak

Primjer 31: *Bogorodica s Isusom*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: kraj 13. st., Crkva Gospe od Zvonika, izvor: Milan Pelc (2012), *Povijest umjetnosti u Hrvatskoj*, Zagreb Naklada Ljevak

Primjer 32: Imad Von Paderborn, *Imadova madona*, drveni kip u punoj plastici, dimenzije: visina: 112 cm, godina nastanka: 1058., izvor: Francois Souchal (1968.), Rijeka, Otokar Keršovani

Primjer 33: *Madona s djetetom*, kamen, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: prva polovina 12.st., izvor: Francois Souchal (1968), Rijeka, Otokar Keršovani

Primjer 34: Duccio di Buoninsegna, *Bogorodica s djetetom*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: oko 1300., izvor: <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/438754>, pristupljeno: 26.4.2021.

Primjer 35: Nikola Pisano, *Bogorodica*, dimenzije: nepoznate: godina nastanka: 1259.-1260., izvor: https://www.123rf.com/photo_28690127_-ohrid-macedonia-may-18-2011-frescos-inside-the-church-of-st-bogorodica-perivlepta-in-ohrid-macedoni.html, pristupljeno: 16.11.2020.,

Primjer 36: Nicola Pisano, *Rođenje kristovo*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: 1259.-1260., izvor: <https://www.pinterest.com/pin/230246599677888762/>, preuzeto: 16.11.2020.

Primjer 37: Giotto Di Bondone, *Poklonstvo kraljeva*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: nepoznata, izvor: https://hr.wikipedia.org/wiki/Giotto_di_Bondone#/media/Datoteka:Giotto_-_Scrovegni_-_18_-_Adoration_of_the_Magi.jpg, datum pristupljanja: 26.4.2021.

Primjer 38: Giotto Di Bondone, *Gospa na prijestolju s anđelima*, tempera na drvetu, dimenzije: visina: 3.2 m, širina: 2.03 m, godina nastanka:1305.-1307., izvor:

<https://hr.puntomariner.com/the-painting-madonna-and-child/>, pristupljeno: 16.11.2020.

Primjer 39: Cimabue (Cenni di Pepo), *Bogorodica na prijestolju*, dimenzije: visina: 4 m, godina nastanka: 1280.-1290., izvor:

https://bs.wikipedia.org/wiki/Cimabue#/media/Datoteka:Cimabue_033.jpg, pristupljeno: 16.11.2020.

Primjer 40: *Pariška bogorodica*, kamen, dimenzije: visina: 1,8 m, godina nastanka: početak 14. st., izvor: <https://www.pinterest.com/pin/71424344065586847/>, pristupljeno: 26.4.2021.

Primjer 41: *Roettgen Pieta*, oslikana lipovina, dimenzije: visina zajedno s postoljem: 88.5 cm, godina nastanka: oko 1300., izvor: <https://baroquepotion.com/2012/03/this-is-my-body/>, pristupljeno 26.4.2021.

Primjer 42: *Bogorodica Jeanne D'Evreux*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: nepoznata, izvor: <https://www.louvre.fr/en/oeuvre-notices/virgin-and-child-jeanne-d-evreux>, pristupljeno: 26.4.2021.

Primjer 43: *Bogorodica*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: 1280.-1290., izvor: Hans H. Hofstatter (1968), *Kasni srednji vijek*, Rijeka, Otokar Keršovani

Primjer 44: Lijepa Madona, vapnenac s ostacima stare boje, dimenzije: visina: 112 cm, godina nastanka: oko 1400., izvor: Hans H. Hofstatter (1968), *Kasni srednji vijek*, Rijeka, Otokar Keršovani

Primjer. 45: Pieta iz samostana Seeon na jezeru Chiemsee, obojena skulptura u kamenu, dimenzije: visina: 75 cm, godina nastanka: 1420.-1425., izvor: Hans H. Hofstatter, (1968), *Kasni srednji vijek*

Primjer 46: *Pieta iz Ostricha*, obojana orahovina, dimenzije: visina: 88 cm, godina nastanka: oko 1420., izvor: Hans H. Hofstatter (1968), *Kasni srednji vijek*, Rijeka, Otokar Keršovani

Primjer 47: *Marija na mjesečevu srpu*, uljena tempera na drvu, dimenzije: visina: 103 cm, širina: 77 cm, godina nastanka: oko 1470.-1480., izvor: Hans H. Hofstatter (1968), *Kasni srednji vijek*, Rijeka, Otokar Keršovani

Primjer 48: *Bogorodica iz Dangolsheima*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: oko 1470., izvor: Hans H. Hofstatter (1968), *Kasni srednji vijek*, Rijeka, Otokar Keršovani

Primjer 49: *Oltar iz Remetinca*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: kraj 15. stoljeća, izvor: Milan Pelc (2012), *Povijest umjetnosti u Hrvatskoj*, Zagreb, Naklada Ljevak

Primjer 50: *Bogorodica s djetetom s oltara sv. Emerika zagrebačke katedrale*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: oko 1500., izvor: Milan Pelc (2012), *Povijest umjetnosti u Hrvatskoj*, Zagreb, Naklada Ljevak

Primjer 51: Albert iz Kostanza, *Bogorodica na prijestolju*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: nepoznata, izvor: Milan Pelc (2012), *Povijest umjetnosti u Hrvatskoj*, Zagreb, Naklada Ljevak

Primjer 52: Bogorodica s djetetom, sv. Franjom Asiškim, sv. Nikolom i donatorima, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: oko 1320., izvor: Milan Pelc (2012), *Povijest umjetnosti u Hrvatskoj*, Zagreb, Naklada Ljevak

Primjer 53: Lovro Dobričević, Bogorodica sa svecima, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: 1465., izvor: <https://www.artexpertswebsite.com/pages/dobricevic.php>, preuzeto: 9.4.2021.

Primjer 54: Retabl oltara Bogorodice zaštitnice, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: 1633., izvor: Marija Ivetić (2007), *Drveni retabli oltara od XVII. do kraja XIX. stoljeća iz crkava središnje Istre*, Pazin, Pučko otvoreno učilište u Pazinu – Muzej grada Pazina

Primjer 55: Retabl oltara Bogorodice zaštitnice, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: 17./18. st., izvor: Marija Ivetić (2007), *Drveni retabli oltara od XVII. do kraja XIX. stoljeća iz crkava središnje Istre*, Pazin, Pučko otvoreno učilište u Pazinu – Muzej grada Pazina

Primjer 56: Botticelli (Alessandro di Mariano di Vanni Filipepi), Djevica i dijete s anđelom, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: oko 1465.-1467., izvor: Barbara Deimling (2006), *Botticelli*, Zagreb, Jutarnji List

Primjer 57: Botticelli (Alessandro di Mariano di Vanni Filipepi), *Djeвица i dijete sa šest svetaca*, dimenzije: 170 x 174 cm, godina nastanka: oko 1470., izvor: Barbara Deimling (2006), Botticelli, Zagreb, Jutarnji List

Primjer 58: Botticelli (Alessandro di Mariano di Vanni Filipepi), *Djeвица i Dijete s anđelom*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: oko 1470., izvor: Barbara Deimling (2006), Botticelli, Zagreb, Jutarnji List

Primjer 59: Botticelli (Alessandro di Mariano di Vanni Filipepi), *Djeвица i Dijete s pet anđela*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: oko 1480.-1481., izvor: Barbara Deimling (2006), Botticelli, Zagreb, Jutarnji List

Primjer 60: Botticelli (Alessandro di Mariano di Vanni Filipepi), *Djeвица i Dijete sa šest anđela*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: oko 1485., izvor: Barbara Deimling (2006), Botticelli, Zagreb, Jutarnji List

Primjer 61: Tizian (Tiziano Vecelli) *Madona i Dijete sa svetim Antonom Padovanskim i svetim Rokom*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: 1511., izvor: Ian G. Kennedy (2006), Tizian, Zagreb, Jutarnji List

Primjer 62: Pieter Bruegel, *Poklonstvo kraljeva*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: 1564., izvor: Rose Marie i Rainer Hagen (2007), Tizian, Zagreb, Jutarnji List

Primjer 63: Rafael (Raffaello Santi da Urbino), *Madona i Dijete sa svetim Ivanom Krstiteljem i svetim Nikolom od Barija*, ulje na panelu, dimenzije: 247 x 152 cm, godina nastanka: oko 1505., izvor: Christof Thoenes (2007), Rafael, Zagreb, Jutarnji List

Primjer 64: Rafael (Raffaello Santi da Urbino), *Djeвица, Josip i Elizabeta s Isusom i Ivanom*, ulje na panelu, dimenzije: 131 x 197 cm, godina nastanka: oko 1507.-1508., izvor: Christof Thoenes (2007), Rafael, Zagreb, Jutarnji List

Primjer 65: Rafael (Raffaello Santi da Urbino), *Sikstinska madona*, ulje na platnu, dimenzije: 270 x 201, godina nastanka: 1513., izvor: <https://www.theartist.me/art/25-paintings-theme-of-women-in-art/>, pristupljeno: 14.11.2020.

Primjer 66: Rafael (Raffaello Santi da Urbino), *Madona i Dijete s malim svetim Ivanom (La Belle Jardiniere)*, ulje na panelu, dimenzije: 122 x 80 cm, godina

nastanka: 1507./1508., izvor: <https://www.theartist.me/art/25-paintings-theme-of-women-in-art/>, pristupljeno: 14.11.2020.

Primjer 67: Albrecht Dürer, *Madona i dijete ispred luka*, kombinirana tehnika na panelu, dimenzije: 47,8 x 36 cm, godina nastanka: 1495., izvor: Norbert Wolf (2007), *Dürer*, Zagreb, Jutarnji List

Primjer 68: Albrecht Dürer, *Madona s karanfilom*, kombinirana tehnika na panelu, dimenzije: 36 x 25 cm, godina nastanka: 1516., izvor: Norbert Wolf (2007), *Dürer*, Zagreb, Jutarnji List

Primjer 69: Albrecht Dürer, *Sveta Ana s Djevicom i Djetetom*, kombinirana tehnika na panelu, dimenzije: 60 x 49 cm, godina nastanka: 1519., izvor: Norbert Wolf (2007), *Dürer*, Zagreb, Jutarnji List

Primjer 70: Albrecht Dürer, *Djevica i dijete*, kombinirana tehnika na panelu, dimenzije: 49 x 37 cm, godina nastanka: 1512., izvor: Norbert Wolf (2007), *Dürer*, Zagreb, Jutarnji List

Primjer 71: Massacio (Tommaso di Giovanni Simone Guidi), *Bogorodica na prijestolju*, dimenzije: 136 x 73 cm, godina nastanka: 1426., izvor: [https://it.wikipedia.org/wiki/Maest%C3%A0_\(Masaccio\)#/media/File:Masaccio,_politico_di_pisa,_madonna_col_bambino,_berlino_135,50x73_cm.jpg](https://it.wikipedia.org/wiki/Maest%C3%A0_(Masaccio)#/media/File:Masaccio,_politico_di_pisa,_madonna_col_bambino,_berlino_135,50x73_cm.jpg), pristupljeno: 16.11.2021.

Primjer 72: Fra Filippo Lippi, *Bogorodica na prijestolju*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: 1437., izvor: https://www.researchgate.net/figure/FRA-FILIPPO-LIPPI-Madonna-con-nino-1452-Galleria-Palatina-Florenzia-Imagen-tomada-de_fig22_267759174, pristupljeno: 9.4.2021.

Primjer 73: Domenico Veneziano, *Bogorodica s Djetetom i svecima*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: oko 1445., izvor: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/7/7e/Domenico_Veneziano_-_The_Madonna_and_Child_with_Saints_-_WGA06428.jpg, pristupljeno: 16.11.2020.

Primjer 74: Giovanni Bellini, *Porodica sa svecima*, ulje na panelu, dimenzije: 471 x 258, godina nastanka: 1487., izvor: <https://www.italian-renaissance-art.com/Bellini.html>, preuzeto: 16.11.2020.

Primjer 75: Leonardo da Vinci, *Madona s karanfilom*, ulje na drvu, dimenzije: 62 x 47,5, godina nastanka: oko 1475., izvor: Frank Zollner (2006), *Leonardo*, Zagreb, Jutarnji List

Primjer 76: Leonardo da Vinci, *Madona Benois*, ulje na platnu, dimenzije: 243 x 246, godina nastanka: oko 1475.-1478., izvor: Frank Zollner (2006), *Leonardo*, Zagreb, Jutarnji List

Primjer 77: Leonardo da Vinci, *Poklonstvo kraljeva*, ulje na drvu, dimenzije: 243 x 246, godina nastanka: oko 1475., izvor: Frank Zollner (2006), *Leonardo*, Zagreb, Jutarnji List

Primjer 78: Leonardo da Vinci, *Djeвица u špilji*, ulje na drvu, dimenzije: 199 x 122 cm, godina nastanka: oko 1485., izvor: Frank Zollner (2006), *Leonardo*, Zagreb, Jutarnji List

Primjer 79: Leonardo da Vinci, *Burlington-karton*, kreda na papiru, dimenzije: 139,5 x 101 cm, godina nastanka: oko 1499., izvor: Frank Zollner (2006), *Leonardo*, Zagreb, Jutarnji List

Primjer 80: Leonardo da Vinci, *Djeвица, Dijete i sveta Ana*, ulje na drvu, dimenzije: 168 x 130 cm, godina nastanka: oko 1502.-1516., izvor: Frank Zollner (2006), *Leonardo*, Zagreb, Jutarnji List

Primjer 81: Michelangelo di Lodovico Buonarroti Simoni, *Pieta*, dimenzije: visina: 174 cm, s osnovom: 195 cm., godina nastanka: 1499., izvor: [https://bs.wikipedia.org/wiki/Piet%C3%A0_\(Michelangelo\)#/media/Datoteka:Michelangelo's_Piet%C3%A0,_St_Peter's_Basilica_\(1498%E2%80%939399\).jpg](https://bs.wikipedia.org/wiki/Piet%C3%A0_(Michelangelo)#/media/Datoteka:Michelangelo's_Piet%C3%A0,_St_Peter's_Basilica_(1498%E2%80%939399).jpg), preuzeto: 9.4.2021.

Primjer 82: Pieter Coecke van Aelst, *Sv. Obitelj pri odmoru na bijegu u Egipt*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: oko 1530., izvor: Milan Pelc (2012), *Povijest umjetnosti u Hrvatskoj*, Zagreb, Naklada Ljevak

Primjer 83: Luca della Robbia, *Madona u cvijetnjaku*, pocakljena terakota, dimenzije: 80 x 63,5, godina nastanka: 1399.-1482., izvor: Robert E. Wolf i Roland Millen (1969), *Renesansa*, Rijeka, Otokar Keršovani

Primjer 84: Sandro Botticelli, *Magnificat*, slika na drvu, dimenzije: promjer: 115 cm, godina nastanka: oko 1482., izvor: Robert E. Wolf i Roland Millen (1969), *Renesansa*, Rijeka, Otokar Keršovani

Primjer 85: Giovanni Bellini, *Madona i Dijete sa sv. Ivanom Krstiteljem i jednom sveticom*, slika na drvu, dimenzije: 58 x 76 cm, godina nastanka: oko 1504., izvor: Robert E. Wolf i Roland Millen (1969), *Renesansa*, Rijeka, Otokar Keršovani

Primjer 86: Blaž Jurjev Trogiranin, *Gospa u ružičnjaku*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: oko 1433, izvor: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=8139>, pristupljeno: 14.11.2020.

Primjer 87: Andrija Aleši, *Bogorodica sućutna*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: 1467., izvor: Milan Pelc (2012), *Povijest umjetnosti u Hrvatskoj*, Zagreb, Naklada Ljevak

Primjer 88: Nikola Firentinac, *Bogorodica s djetetom*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: oko 1470., izvor: Milan Pelc (2012), *Povijest umjetnosti u Hrvatskoj*, Zagreb, Naklada Ljevak.

Primjer 89: Gregorio di Lorenzo, *Bogorodica s djetetom*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: oko 1490., izvor: Milan Pelc (2012), *Povijest umjetnosti u Hrvatskoj*, Zagreb, Naklada Ljevak

Primjer 90: Nikola Božidarević, *Bogorodica sa sv. Grgurom i sv. Martinom*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: 1517., izvor: Milan Pelc (2012), *Povijest umjetnosti u Hrvatskoj*, Zagreb, Naklada Ljevak

Primjer 91: Franjo Matijin, *Bogorodica sa djetetom i svecima*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: 1534., izvor: Milan Pelc (2012), *Povijest umjetnosti u Hrvatskoj*, Zagreb, Naklada Ljevak

Primjer 92: Franjo Matijin, *Bogorodica sa djetetom i svecima*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: 1534., izvor: Milan Pelc (2012), *Povijest umjetnosti u Hrvatskoj*, Zagreb, Naklada Ljevak

Primjer 93: Parmigianino, *Dugovrata Bogorodica*, slika na drvu, dimenzije: 214 x 133 cm, godina nastanka: 1534.-1540., izvor: Robert E. Wolf i Roland Millen (1969), *Renesansa*, Rijeka, Otokar Keršovani

Primjer 94: Petar Paul Rubens, *Madona i Dijete sa svetom Elizabetom i svetim Ivanom*, ulje na platnu, dimenzije: 153 x 110 cm, godina nastanka: 1614.-1615., izvor: Gilles Neret (2006), *Rubens*, Zagreb, Jutarnji List

Primjer 95: Petar Paul Rubens, *Helena Fourment sa svojim najstarijim sinom Fransom*, ulje na drvu, dimenzije: 146 x 102 cm, godina nastanka: oko 1635., izvor: Gilles Neret (2006), *Rubens*, Zagreb, Jutarnji List

Primjer 96: Diego Velazquez, *Poklonstvo kraljeva*, ulje na platnu, dimenzije: 204 x 126,5 cm, godina nastanka: 1619., izvor: Norbert Wolf (2006), *Velazquez*, Zagreb, Jutarnji List

Primjer 97: Georges de la Toure, *Novorođenče*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: 1645.-1648., izvor: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/2/21/Georges_de_La_Tour_-_Newlyborn_infant_-_Mus%C3%A9_des_Beaux-Arts_de_Rennes.jpg , pristupljeno: 14.11.2020.

Primjer 98: Hans Ludwig Ackermann, *Bogorodica s djetetom*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: 1632., izvor: Milan Pelc (2012), *Povijest umjetnosti u Hrvatskoj*, Zagreb, Naklada Ljevak

Primjer 99: Jean Auguste Dominique Ingres, *Obitelj Stamaty*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: 1818., izvor: Jadranka Damjanov (1984), *Likovna umjetnost, 1. dio, uvod*, Zagreb, Školska knjiga

Primjer 100: Petar Paul Rubens, *Medeja se sprema ubiti svoju djecu*, ulje na platnu, dimenzije: 260 x 165 cm, godina nastanka: 1838., izvor: Gilles Neret (2007), *Delacroix*, Zagreb, Jutarnji List

Primjer 101: Francisco Goya, *Obitelj vojvode od Osune*, ulje na drvu, dimenzije: 146 x 102 cm, godina nastanka: 1788., izvor: Rose Marie Hagen i Reiner Hagen (2006), *Goya*, Zagreb, Jutarnji List

Primjer 102: Francisco Goya, *Obitelj Karla IV*, ulje na platnu, dimenzije: 280 x 336 cm, godina nastanka: 1800.-1801., izvor: Rose Marie Hagen i Reiner Hagen (2006), *Goya*, Zagreb, Jutarnji List

Primjer 103: James McNeill Whistler, *Whistlerova majka*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: 1871., izvor: <https://www.britannica.com/biography/James-McNeill-Whistler>, pristupljeno: 14.11.2020.

Primjer 104: William Adolphe Bouguereau, *Iskušanje*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: 1880., izvor: [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:William-Adolphe_Bouguereau_\(1825-1905\)_-_Temptation_\(1880\).png](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:William-Adolphe_Bouguereau_(1825-1905)_-_Temptation_(1880).png), pristupljeno: 14.11.2020.

Primjer 105: Edgar Degas, *Obitelj Bellelli*, ulje na platnu, dimenzije: 200 x 250 cm, godina nastanka: 1858.-1867., izvor: Bernd Growe (2006), *Degas*, Zagreb, Jutarnji List

Primjer 106: Claude Monet, *Šetnja, žena sa suncobranom*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: 1875., izvor: https://hr.wikipedia.org/wiki/%C5%BDena_sa_suncobranom#/media/Datoteka:Claude_Monet_-_Woman_with_a_Parasol_-_Madame_Monet_and_Her_Son_-_Google_Art_Project.jpg, pristupljeno: 30.4.2021.

Primjer 107: Claude Monet, *Polje s makovima kod Argenteuila*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: 1873., izvor: Christoph Heinrich (2007), *Monet*, Zagreb, Jutarnji List,

Primjer 108: Vlaho Bukovac, *Moje gnijezdo*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: 1897., izvor: http://cultured.com/image/9298/Vlaho_Bukovac_My_nest/#.X7EW_tNKg1J, pristupljeno: 14.11.2020.

Primjer 109: Vlaho Bukovac, *Majka i dijete*, ulje na platnu, dimenzije: 101 x 74 cm, godina nastanka: 1890., izvor: <https://www.pinterest.com/sbgpcorreia/vlaho-bukovac/>, pristupljeno: 29.4.2021.

Primjer 110: Paul Gauguin, *Portret Aline Gauguin*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: 1890., izvor: <https://www.amazon.com/Gauguin-Gauguin-Oil-Painting-Stretched/dp/B07W3ZF4QD>, pristupljeno: 14.11.2020.

Primjer 111: Paul Gauguin, *Obitelj Schuffenecker*, ulje na platnu, dimenzije: 73 x 92 cm, godina nastanka: 1889., izvor: Ingo F. Walther (2007), *Gauguin* Zagreb, Jutarnji List

Primjer 112: Egon Schiele, *Majka i dvoje djece*, ulje na platnu, dimenzije: 150 x 158,7 cm, godina nastanka: 1917., izvor: <https://biblioklept.org/2017/08/18/mother-with-two-children-egon-schiele-2/>, pristupljeno: 29.4.2021.

Primjer 113: Egon Schiele, *Obitelj*, ulje na platnu, dimenzije: 152,5 x 162,5 cm, godina nastanka: 1918., izvor: Reinhard Steiner (2007), *Gauguin* Zagreb, Jutarnji List

Primjer 114: Gustav Klimt, *Nada I*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: 1903., izvor: <https://www.art-prints-on-demand.com/a/gustav-klimt/diehoffnungi.html>, pristupljeno: 29.4.2021.

Primjer 115: Ivan Meštrović, *Olga Meštrović doji Tvrtka*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: 1925., izvor: <https://mestrovic.hr/muzej/atelijer-mestrovic/>, pristupljeno: 14.11.2020.

Primjer 116: Ivan Meštrović, *Majka i dijete*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: 1942., izvor: <https://mestrovic.hr/muzej/atelijer-mestrovic/>, pristupljeno: 14.11.2020.

Primjer 117: Pablo Picasso, *Majka i dijete*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: 1921.-1922., izvor: <https://www.ebay.com/itm/Mother-and-Child-By-Pablo-Picasso-/252404618744>, pristupljeno: 29.4.2021.

Primjer 118: Diego Rivera, *Spavaća obitelj*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: 1932., izvor: <https://www.moma.org/collection/works/72259>, pristupljeno: 14.11.2020.

Primjer 119: Josip Rajčić, *Spavaća obitelj*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: 1908., izvor: https://hr.wikipedia.org/wiki/Josip_Ra%C4%8Di%C4%87, pristupljeno: 14.11.2020.

Primjer 120: Franjo Kršinić, *Majčina igra*, dimenzije: nepoznate, godina nastanka: 1940., izvor: https://hr.wikipedia.org/wiki/Frano_Kr%C5%A1ini%C4%87#/media/Datoteka:Frano_Krsinic_Majcina_igra_18102012_3_roberta_f.jpg, pristupljeno: 14.11.2020.

Sažetak

Motiv majke u likovnoj umjetnosti se počinje pojavljivati još u prapovijesno doba te se prožima kroz čitavu ljudsku povijest. U prapovijesti su žene štovane kao majke te se u brojnim kulturama svijeta stavlja naglasak na upravo tu njihovu ulogu što se u umjetnosti očituje naglašavanjem atributa koji se vezuju uz plodnost. U starom vijeku žene gube društvenu ulogu, ali i dalje zadržavaju neka svoja prava što je uređeno zakonicima. U likovnoj umjetnosti se u to doba prikazuju vladarice i božice. U srednjem vijeku se započinje s likovnim prikazivanjem Bogorodice što se nastavlja i u novom vijeku kada je Bogorodica jedan od centralnih motiva. U novom vijeku su ponovno česti prikazi vladarica, ali se pojavljuju i prikazi žena iz svakodnevnog života. Umjetnici često slikaju svoje majke, ali i druge žene iz svog života. U 20. i 21. stoljeću prikazi postaju sve apstraktniji te umjetnost često služi kao medij za prikazivanje problema u društvu – prikazuje se težak život siromašnih obitelji pri čemu majka brine za djecu.

Ključne riječi: majka, likovna umjetnost, prapovijest, stari vijek, srednji vijek, novi vijek, 20. i 21. stoljeće

Summary

The mother motif began to appear in prehistoric times and permeates throughout human history. In prehistorical period, mothers were revered, and in many cultures, emphasis is placed on mother role which is manifested in art by emphasizing the attributes associated with fertility. In ancient period, women lose their social role, but still retain some of their rights, which are regulated. At that time, only rulers and goddesses are depicted. In the middle ages, the artistic depiction of the Mother of God began, which continued in the new century, when the Mother of God was one of the central motifs. In the Modern Age, depictions of rulers are again common, but depictions of women from everyday life also appear. Artists often paint their mothers, but they also paint other women from their lives. In the 20th and 21st century, depiction become more and more abstract, and art often serves as a medium for depicting problems in society – depicting the difficult life of poor families with the mother caring for her children.

Keywords: mother, arts, prehistorical period, ancient period, middle ages, Modern Age, 20th and 21st century